

วารสาร
ประวัติศาสตร์
ธรรมศาสตร์

THE THAMMASAT

**JOURNAL
OF
HISTORY**

Hannah Arendt นักสันติวิธีสตรีที่ไม่สตรีนิยม
แต่เสรีนิยมในสงครามเย็น*

Hannah Arendt and Her Non-Violence,
Non-Feminist but Liberalist in the Cold War

ชานันท์ ยอดหงษ์

Chanan Yodhong

นักศึกษาระดับปริญญาเอก สาขาวิชาประวัติศาสตร์
คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

E-mail: pokpong1984@gmail.com

---

* บทความชิ้นนี้พัฒนาขึ้นมาจากรายงานในวิชาสัมมนาประวัติศาสตร์ความรุนแรง
ภาควิชาประวัติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ผู้เขียนขอขอบคุณ อาจารย์เชาวฤทธิ์
เชาว์แสงรัตน์ ที่ให้คำปรึกษาแนะนำทั้งประเด็นความรุนแรงและสันติวิธีในมิติของ
ประวัติศาสตร์ และกระตุ้นเตือนให้ผู้เขียนพัฒนาบทความชิ้นนี้มาตลอด

บทคัดย่อ

นักทฤษฎีการเมือง Hannah Arendt นำเสนอความหมายของอำนาจและความรุนแรงเพื่อให้สันติวิธีเป็นเครื่องมือในการยุติความขัดแย้งทางการเมือง แต่อย่างไรก็ตามช่วงเวลาในการนำเสนออย่างต่อเนื่องของเธอเป็นช่วงเวลาเดียวกับสงครามเย็น และข้อเสนอของเธอเองก็เป็นในแนวโน้มที่ต่อต้านกลุ่มฝ่ายซ้าย และฝึกไปค่ายเสรีของสหรัฐอเมริกาที่เธออพยพย้ายถิ่นฐานมาอาศัย และในช่วงเวลาเดียวกันขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมของสตรีนิยม เพื่อสถานภาพผู้หญิงก็ก่อตัวเข้มข้นมากขึ้น สำเนียงการตั้งคำถามท้าทายต่อโครงสร้างสังคมประชาธิปไตยหรือชายเป็นใหญ่และการแบ่งแยกความแตกต่างระหว่างชายหญิงก็ชัดเจน ทฤษฎีและชุดอธิบายความรุนแรงและสันติวิธีของเธอจึงถูกนำมาอธิบายประกอบกับประเด็นเพศสภาพและสตรีนิยม

บทความนี้ตั้งใจนำเสนอและการนิยามให้ความหมายของสันติวิธีและความรุนแรงในมิติการเมืองการปกครองของ Hannah Arendt เพื่อชี้ให้เห็นถึงแนวความคิดของเธอที่สามารถนำมาใช้สนับสนุนค่ายโลกเสรีและต่อต้านโลกสังคมนิยม ไปจนถึงความสอดคล้องกับกลุ่มสตรีนิยมภายในแนวคิดทฤษฎีของเธอ

คำสำคัญ: Hannah Arendt สันติวิธี สงครามเย็น สตรีนิยม

Abstract

In the Cold War period Hannah Arendt, a female political theorist, distinguished between the definitions of violence and power to suggest peace building to politics. Yet, her suggestion inclines to oppose Marxist theory and the leftist. It obviously supports the power of the United States where she had settled down. Meanwhile there were feminist movements challenging patriarchy and her political theory seem influenced from a revolutionary feminist component. This article tends to study on the episteme of her peace building and violence especially the dimension during the Cold War and Feminism.

Keywords: Hannah Arendt, peace building, violence, Cold War, feminisms

1. บทนำ

สันติวิธีคือเครื่องมือหนึ่งในการแก้ไขปัญหาความขัดแย้ง เช่นเดียวกับความรุนแรง ซึ่งในพื้นที่ของรัฐศาสตร์ มีนักทฤษฎีจำนวนมากที่พยายามนำเสนอสันติวิธีในฐานะเครื่องมือที่ดีที่สุดที่พยายามเลี่ยงใช้ความรุนแรงให้มากที่สุด ในการเคลื่อนไหวทางการเมือง การปลดแอกจากการถูกกดขี่หรือจักรวรรดินิยม หรือการปกครองบริหารรัฐ เช่น Mahatma Gandhi (1869-1948), Martin Luther King, Jr. (1929-1968) Glenn D. Paige (1929- ปัจจุบัน) และ Aung San Suu Kyi (1945- ปัจจุบัน) ที่ได้กลายเป็นบุคคลาธิษฐานของสันติวิธีไปแล้วเป็นต้น

Hannah Arendt (1906-1975) ก็เป็นผู้หนึ่งที่ถูกบรรจุเข้าไปเป็นนักสันติวิธีเช่นกัน เธอเป็นนักทฤษฎีการเมืองชาวยิวเยอรมัน ผู้มักออกตัวว่าเธอไม่ใช่นักปรัชญา เพราะเธอเชื่อว่านั่นไม่ได้ไปเป็นเพื่อมวลมนุษยชนจำนวนมากหากแต่เพื่อมนุษยชนจำนวนหนึ่งเท่านั้น¹ เธอให้ความสำคัญกับทฤษฎีการเมืองหลายประเด็นเช่น ธรรมชาติของอำนาจ ประชาธิปไตยโดยตรง เผด็จการการรวบอำนาจแบบเบ็ดเสร็จเด็ดขาด ความรุนแรง และสาธารณรัฐ

อย่างไรก็ตามแนวคิดทฤษฎีของ Hannah Arendt กลับมีลักษณะคล้ายคลึงกับปรัชญาการเมืองมากกว่าทฤษฎี เพราะเสาะแสวงหา “แก่นแท้ของสภาวะเงื่อนไขของมนุษย์ (quintessence of the human

---

¹ Hannah Arendt, “Zur Person” Full Interview. Published on Apr 8, 2013, <https://www.youtube.com/watch?v=dsolmQfVsO4>.

condition) ใน “ธรรมชาติโลก” (earthly nature)² ส่วนหนึ่งมาจากสำนึกเน้นฆราวาสนิยม โดยไม่นำศาสนาามาปะปน (secular) ซึ่งนั่นก็นำไปสู่แนวคิดสันติวิธีและการหลีกเลี่ยงความรุนแรงในการขจัดความขัดแย้งทางการเมืองที่เน้นทางฆราวาส จึงทำให้เธอแตกต่างไปจากนักสันติวิธีคนอื่นๆ เช่น Gandhi หรือ Glenn แนวคิดทฤษฎีของเธอได้รับอิทธิพลมาจากประสบการณ์และสถานการณ์ร่วมสมัยกับชีวิตของเธอ เช่น จากลัทธิชาตินิยมและเหยียดผิว โดยเฉพาะอย่างยิ่งกลุ่มเคลื่อนไหวต่อต้านสงครามเวียดนามการเคลื่อนไหวเพื่อสิทธิพลเมืองของแอฟริกัน-อเมริกัน หรือการใช้อาวุธนิวเคลียร์ข่มขู่ในสงครามเย็นช่วงแรก

2. ความรุนแรงและสันติวิธีของ Hannah Arendt

สำหรับ Hannah Arendt “ความรุนแรง” (violence) เป็นเพียงเครื่องมือหนึ่ง ไม่ได้มีค่าในตัวของมันเอง ถูกออกแบบและใช้สอยอย่างมีวัตถุประสงค์แต่ก็จะมีไม่มีทางบรรลุผลเป็นการกระทำของปัจเจกบุคคลเพียงลำพังเพื่อสร้างความแข็งแกร่ง ตรงกันข้ามอย่างสิ้นเชิงกับ “อำนาจ” (power) ไม่ใช่ทรัพย์สินสมบัติส่วนบุคคล แต่เป็นความสามารถและการกระทำจากการรวมกลุ่มเป็นหมู่คณะของมนุษย์ในการโน้มน้าวเคลื่อนไหวเป็นการเชื่อมสัมพันธ์กับการรวมตัวเป็นกลุ่มของประชาชนที่ไม่มีจุดประสงค์อื่นนอกเหนือไปจากการล้มล้าง “ความแข็งแกร่ง” (strength) ที่ไม่ชอบด้วยครรลอง บุคลิกภาพและคุณลักษณะเฉพาะบุคคลในระดับปัจเจกที่สามารถโน้มน้าวมนุษย์ ความแข็งแกร่งและความไม่จำเป็นต้องพึ่งพิงผู้อื่น อย่างไรก็ตามความแข็งแกร่งที่เป็นความ

---

² Hannah Arendt, *The Human Condition* (Chicago: University of Chicago Press, 1958), 2.

ปัจเจกนั้นก็ต้องสยบยอมพ่ายแพ้ต่ออำนาจที่เป็นการรวมกลุ่ม ในส่วนของกำลังหรือพลัง (force) เธอเห็นว่าควรสงวนใช้กับคำศัพท์ทางเทคนิคมากกว่าที่อธิบายถึงพลังงานที่เกี่ยวข้องกับการเคลื่อนไหวทางกายภาพและสังคม เช่น “พลังธรรมชาติ” (forces of nature) เป็นพลังอำนาจของธรรมชาติที่นอกเหนือความสามารถของมนุษย์ “อำนาจหน้าที่” (authority) เป็นอำนาจในความสัมพันธ์เชิงอำนาจที่ได้รับมาจากบทบาทหน้าที่ของบุคคลหรือสถาบัน เกี่ยวข้องกับความเคารพซึ่งจะมีผู้สยบยอมแต่โดยดี เพราะถูกมองว่าชอบธรรมแล้วและไม่ถูกตั้งคำถามสงสัยจากผู้อยู่ในตำแหน่งแห่งที่ต่ำกว่า อย่างไรก็ตามอำนาจหน้าที่นี้สามารถสูญเสียไปได้เมื่อผู้ที่มีอำนาจหน้าที่ใช้ความรุนแรง เช่น พอตีลูก³

ดังนั้นความรุนแรงและอำนาจของเธอจึงขึ้นอยู่กับจำนวน ขนาด และปริมาณซึ่งอำนาจขึ้นอยู่กับคนจำนวนมาก ขณะที่ความรุนแรงเท่ากับคนจำนวนน้อยใช้กำลังต่อคนจำนวนมาก และอยู่ตรงข้ามกับอำนาจและชีวิตทางการเมือง⁴ มันจึงเป็นไปได้สำหรับเธอแล้วสันติวิธีเสมือนอำนาจที่อยู่ตรงข้ามกับความรุนแรงเพียงแต่เธอไม่ได้ยกมันให้มีสถานะเท่ากับคู่ตรงข้ามกับความรุนแรง

---

³ Arendt, 1970, 44-46 ใช้คำแปลตาม ฐิติญาณ์งามข้า, “ทำความเข้าใจ “ว่าด้วยความรุนแรง” ของฮันนาห์ อาเรนต์”, *ข้า คำ ว่า: อัตลักษณ์ คุณค่า ความรุนแรง* บรรณาธิการโดย สุวรรณา สถาอานันท์, เกษม เพ็ญภินันท์; บทสนทนา อัมมาร สยามวาลา; บทความวิจัย วิศรุต ภูใหม่ทอง ... [และคนอื่น ๆ]. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2555, 439-480.

⁴ Arendt, 1970, 42.

เธอเพียงแต่พยายามแยกอำนาจและความรุนแรงออกจากกัน แม้ว่าจะยอมรับว่ามันมักปรากฏมารวมกันในการเมืองการปกครองและเกื้อกูลกันได้ที่อาวุธและการใช้ความรุนแรงสามารถรักษาอำนาจรัฐบาลให้อยู่ยั่งยืนยงต่อไปได้ เพื่อให้ผู้อยู่ใต้การปกครองสยบยอมอย่างว่องไว ขณะเดียวกันความรุนแรงก็จำเป็นต้องมีอำนาจมารองรับ ซึ่งเป็นทรัพยากรสุดท้ายของรัฐในการรักษาโครงสร้างอำนาจคล้ายกับความรุนแรงกับความแข็งแกร่ง แต่เธอก็เชื่อว่า “รูปแบบสูงสุดของอำนาจนั้นก็คือทั้งหมดทั้งมวลต่อสู้ปะทะกับความเป็นหนึ่งเดียวแบบปัจเจก แต่รูปแบบความรุนแรงสูงสุดคือความเป็นหนึ่งเดียวแบบปัจเจกต่อสู้ปะทะกับทั้งหมดทั้งมวล” (“the extreme form of power is All against One, the extreme form of violence is One against All.”)⁵

ขณะเดียวกันอำนาจและความรุนแรงก็เกี่ยวข้องกับเสรีภาพ ซึ่งแนวความคิดของเธอเรื่อง “เสรีภาพทางการเมือง” (political freedom) คือเสรีภาพจากอำนาจผู้อื่นและการที่ปัจเจกบุคคลครอบครองเสรีภาพเพื่อที่จะสร้างอำนาจด้วยการตั้งกลุ่มใหม่ ซึ่งอำนาจจะเพิ่มขึ้นรุ่งเรืองหรือเสื่อมถอยขึ้นอยู่กับปัจเจกบุคคลในกลุ่มนั้น⁶ เพราะถ้าใช้ความรุนแรงก็เท่ากับว่าอำนาจหมดลงทันที การปฏิวัติหรือการปลดแอกด้วยความรุนแรงจึงไม่นำไปสู่คุณค่าใดๆ สำหรับเธอสงครามมีอายุเก่าแก่กว่าการปฏิวัติ การปฏิวัติก็มีจุดประสงค์เพื่อเสรีภาพ ขณะที่สงครามเป็นไปได้อย่างมากที่จะเชื่อมโยงกับเสรีภาพ

⁵ Hannah Arendt, *On Violence*, 42.

⁶ Arendt, 1958.

ข้อเสนอเรื่องความรุนแรงของเธอ เป็นการแสดงจุดยืนตรงกันข้ามกับนักปรัชญาสายมาร์กซิสต์บางคน เช่น Georges Sorel ที่เชื่อว่าความรุนแรงกระทำได้หากมีความสมเหตุสมผล ความรุนแรงของกรรมมาซึ่งจะสามารถช่วยให้เกิดการปฏิวัติอันแท้จริง สามารถโค่นล้มรัฐกระฎุมพีได้ การปฏิวัติมีความสัมพันธ์กับความรุนแรง เช่นเดียวกับที่การเมืองเกี่ยวข้องกับการใช้กำลังอยู่ตลอด และ Frantz Fanon ที่ชนพื้นเมืองจะเป็นอิสระจากเจ้าอาณานิคมได้ด้วยการจับอาวุธต่อสู้ทั้ง Sorel และ Fanon ให้ความสำคัญกับความรุนแรงในฐานะที่เป็นตัวสร้างให้เกิดความตระหนักรู้ทางการเมือง การปะทะกัน การชุมนุม สไตรค์ เป็นแรงขับเคลื่อนทางการเมืองที่เกิดจากการตระหนักรู้จนทำให้เกิดชัยชนะในการปฏิวัติ ชัยชนะจากการปะทะต่อสู้เป็นเพียงชัยชนะทางอ้อม หากแต่การสร้างความตระหนักรู้ทางการเมืองคือทางตรง ขณะที่ Arendt เธอแยกการเมืองกับการใช้กำลังออกจากกัน การใช้ความรุนแรงไม่เกี่ยวข้องกับการปฏิวัติ แต่เป็นเพียงสงครามและการปลดปล่อย (liberate) เท่านั้น การใช้กำลังทหารอาวุธ วางแผนการรบ ซึ่งเป็นความรุนแรงทางตรงเพื่อผลลัพธ์ทางตรงคือขัดขวางหรือข่มขู่เอาชนะฝ่ายตรงข้าม ซึ่งเป้าหมายทางการเมืองเป็นแค่ผลลัพธ์ทางอ้อม⁷

อย่างไรก็ตาม ความรุนแรงที่ Arendt ใส่ใจกังวลต่อการปฏิวัติการเมืองการปกครอง และสันติวิธี เป็นการมุ่งไปยังความรุนแรงทางตรง (direct violence) มากกว่าความรุนแรงในระดับโครงสร้าง (structural violence) และความรุนแรงทางวัฒนธรรม (cultural violence) เห็นได้ชัดจากการต่อต้านความรุนแรงใน *On Revolution* (1963) ที่เธอเห็น

---

⁷ Christopher J. Finlay, *Hannah Arendt's Critique of Violence Thesis Eleven*, no.97 (May 2009), 26-45.

ว่าการปฏิวัติที่แท้จริงคือการปฏิวัติที่ปราศจากสงครามการฆ่า แต่ละเลยความรุนแรงในประเด็นอื่นไม่ว่าเรื่องเพศ ชนชั้นทางเศรษฐกิจ และสีผิว

เพราะถ้าคำนึงถึงความรุนแรงระดับโครงสร้างและวัฒนธรรม แล้วประวัติศาสตร์นิพนธ์การปฏิวัติอเมริกันสำหรับเธอ (ที่เธอตั้งใจละเลยประวัติศาสตร์สงครามปฏิวัติอเมริกันอันยาวนานตั้งแต่ ค.ศ. 1775-1783) แม้ไม่ใช่อาวุธในการต่อสู้ แต่ก็เป็นการเจรจาตกลงของชาวคริสเตียนผิวขาวเพศชายมีฐานะเท่านั้น ไม่ใช่ทุกกลุ่มในอเมริกา มันจึงเป็นการยกอัตลักษณ์ได้อัตลักษณ์หนึ่งมาอธิบายมนุษย์หรือกลุ่มสังคมนั้น เป็นความรุนแรงอย่างหนึ่ง ที่พยายามครอบงำอัตลักษณ์อื่นๆ ที่หลากหลายและสายสัมพันธ์สังคม ชุมชน และวัฒนธรรมอื่นๆ แนวความคิดเช่นนี้มักนำไปสู่การมองมนุษย์ในแง่ความสัมพันธ์เดี่ยว มีอัตลักษณ์เชิงเดี่ยว (singular affiliation) ที่คนๆ หนึ่งจะสังกัดกลุ่มใดกลุ่มหนึ่งอย่างชัดเจนเด่นชัด⁸ กลายเป็นสร้าง “พวกเขา”, “พวกเรา” และแน่นอนมันคือการสร้าง “ความเป็นอื่น” ในฐานะผู้ไม่มีส่วนร่วมในการปฏิวัติในการเป็นเจ้าของประเทศ ซึ่งนั่นคือ ความรุนแรงเชิงโครงสร้าง

เพราะความรุนแรงไม่จำเป็นต้องจำกัดอยู่เฉพาะ “ความรุนแรงทางตรง” หรือความรุนแรงเชิงกายภาพระหว่างมนุษย์ด้วยกันเอง ทั้งที่มีลักษณะทารุณทำร้ายร่างกาย เน้นให้เกิดผลทางกายภาพชัดเจนเช่นบาดแผลจากการต่อสู้ ร่องรอยการข่มขืน รอยกระสุนปืน ความพิการจากอาวุธหรือระเบิด การตายจากการลอบสังหารและสร้างปัญหาใน

⁸ Amartya Sen, *Identity and Violence: The Illusion of Destiny* (New York: W.W. Norton, c2006).

ทางจิตวิทยา แม้จะไม่ปรากฏบาดแผลแต่ก็ถือว่าเป็นความรุนแรงได้เช่นกัน เช่น กักขัง หน่วงเหนี่ยว ลวนลาม ล้อเลียน⁹ ซึ่งไม่เพียงระหว่างบุคคล ยังสามารถกระทำในรูปแบบของสถาบันองค์กรที่มีอุดมการณ์ บางประการเข้ามารองรับ เช่น องค์กรทหารหรืออุดมการณ์ชาตินิยม แบ่งแยกกลุ่มตนออกจากฝ่ายตรงข้ามชัดเจน หรืออ้างระเบียบสังคมชุดหนึ่งไปครอบงำอีกชุดด้วยกองกำลังทหาร

หากแต่ความรุนแรงยังครอบคลุมไปถึงการสร้างช่องว่างระหว่างศักยภาพของมนุษย์ (potentiality) กับสิ่งที่มนุษย์เป็นอยู่จริง (actuality) หรือนำไปสู่การจำกัดทำลายศักยภาพของมนุษย์ เช่น ความไม่เท่าเทียมในการเข้าถึงทรัพยากรทางสังคม การกระจายรายได้ การผูกขาดรวมศูนย์อำนาจทรัพยากรไว้ที่คนกลุ่มใดกลุ่มหนึ่ง ซึ่งเรียกว่า “ความรุนแรงเชิงโครงสร้าง”

ตัวอย่างเช่น การที่คนกลุ่มใดกลุ่มหนึ่งสถาปนาอำนาจตนเองเป็น “topdogs” มีอำนาจเหนือกว่า และส่งผลให้สังคมมีโครงสร้างและสถาบันที่พุงสถานะแห่งความเหนือกว่า ขณะที่ปล่อยให้คนอื่นกลุ่มถูกเอาเปรียบขูดรีดดำรงชีวิตอยู่ในสภาพทุกข์ทรมานอย่างไรทางออกรวมไปถึงสภาพทุพโภชนาการและความเจ็บป่วย ซึ่งอันที่จริงสังคมมีทรัพยากรเพียงพอที่จะเข้าแก้ไขปัญหาแต่ไม่กระทำ มากไปกว่านั้น โครงสร้างนี้ บางครั้งมาในรูปแบบของ “การเลือกปฏิบัติ” (discrimination) หรือ “ความลำเอียง” (prejudice) พยายามแทรกแซงผู้ที่ถูกสูบทรัพยากร/เสียเปรียบ/เหยื่อของความรุนแรงเชิงโครงสร้าง ทำลายโอกาส

---

⁹ ชัยวัฒน์ สถาอานันท์, *ทำทลายทางเลือก: ความรุนแรงและการไม่ใช้ความรุนแรง* (กรุงเทพฯ: ของเรา, 2557), 47.

ที่จะได้รับรู้ข่าวสารข้อมูล (segmentation) ผลักให้อยู่รอบนอกสังคม
 กระแสหลัก (marginalization) และทำให้แตกแยกกระจัดกระจายไม่
 สามารถรวมตัวกันได้ (fragmentation) ทั้งนี้เพื่อรักษาสถานะภาพของ
 ฝ่ายที่ได้เปรียบเชิงอำนาจให้คงความได้เปรียบไว้ให้นานที่สุด มากไป
 กว่านั้นก็สร้างประวัติศาสตร์ ปรัชญา เทววิทยา คติชน มารองรับด้วย
 ด้วยเหตุนี้ความรุนแรงประเภทนี้แก้ไข เปลี่ยนแปลง จัดการยาก¹⁰

มากไปกว่านั้น หากยึดตามแนวคิดของ Johan Galtung ที่ได้
 เสนอแนวคิดรุนแรงทางวัฒนธรรม (cultural violence) ว่าเป็นการขยาย
 การพิจารณาความรุนแรงออกจากคู่ตรงข้ามอย่างความรุนแรงทางตรง
 กับความรุนแรงเชิงโครงสร้าง และครอบคลุมไปถึงแนวคิดด้าน
 สังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ อธิบายให้เห็นถึงต้นตอและระดับความ
 รุนแรงว่าเป็นความรุนแรงที่ลึกที่สุดหากเปรียบเทียบกับชั้นดิน ซึ่งความ
 รุนแรงทางตรงประเภททารุณกรรม เหตุการณ์การกระทำอันโหดร้ายเป็น
 เพียงความรุนแรงชั้นแรกที่ดินที่ลึกที่สุด เห็นได้ชัดและบ่อยที่สุด ชั้นที่ลึกลง
 มาเป็นความรุนแรงที่โครงสร้างและสถาบันทางสังคมคอยผลิตซ้ำ
 ตอกย้ำและยืนยันให้ดำรงอยู่ เป็นกระบวนการทำให้เกิดความรุนแรง
 และชั้นที่ลึกที่สุดก็คือ “ความรุนแรงเชิงวัฒนธรรม” วัฒนธรรมความคิด
 ความเชื่อวัฒนธรรมที่เกือบไม่เปลี่ยนแปลง และแก้ไขยากที่สุด เพราะ
 ฝังลึกอยู่ในโลกทัศน์ของคนและการปฏิบัติจนคุ้นชิน มากไปกว่านั้นยัง
 ทำหน้าที่สร้างความชอบธรรมให้กับความรุนแรงชั้นบนทั้ง 2 ชั้น¹¹

¹⁰ ชัยวัฒน์ สถาอานันท์, 2557.

¹¹ Johan Galtung, *Cultural Violence*. *Journal of Peace Research* 27, no. 3 (Aug., 1990): 291-305.

อย่างไรก็ตาม แนวคิดความรุนแรงเชิงโครงสร้างและวัฒนธรรมของ Hannah Arendt อาจจะเป็นการปฏิเสธศาสนาในการนำเสนอสันติวิธี แล้วใช้แนวคิดฆราวาสนิยม (secularist) ในการศึกษาปรากฏการณ์การปฏิวัติกับกระบวนการทำให้เป็นรัฐฆราวาสใน *On Revolution* อย่างไรก็ตามมันอาจเป็นเพียงการต่อต้านศาสนาคริสต์ของเธอในฐานะชาวยิวเท่านั้น เห็นได้จาก *The Human Condition* ที่ “ชัยชนะของกลุ่มศาสนาคริสต์ในอารยธรรมโบราณคือหายนะภัยพิบัติต่อความเคารพนับถือและเกียรติศักดิ์ศรีของการเมือง”¹² ทว่า *On Revolution* เธอกลับกล่าวถึงศาสนา อย่างน้อยที่สุดคริสต์คาทอลิกจากยุคกลาง/ยุคมืด ว่าเป็นสิ่งที่การเมืองสมัยใหม่ในยุคหลังปฏิวัติควรได้รับมรดกมาจากสมัยเก่า¹³ สำหรับเธอ สถาบันทางศาสนาคริสต์คาทอลิกในยุคกลาง/ยุคมืดได้รับการถ่ายทอดมรดกทางด้านจิตวิญญาณและการเมืองจากโรม และคริสตจักรก็ได้กลายเป็น “องคาพยพทางการเมือง” (body politic) ซึ่งเป็นสถาบันอัตตาธิปไตยหรือเผด็จการอย่างแท้จริง และมีลักษณะเฉพาะแตกต่างไปจากทั้งระบอบทรวาธิปไตยและการรวบอำนาจอย่างเบ็ดเสร็จ¹⁴

เธอย้ำว่าศาสนาคริสต์เป็นความเชื่อในโลกหน้า แต่ในฐานะคริสตจักรมีอิทธิพลอย่างแน่วแน่ตรงไปตรงมาในการสถาปนาคำสั่งแบบเผด็จการในหัวใจทางการเมืองการปกครอง ดังจะเห็นได้จากคำสาปนิรันดร์ของพระเจ้าผู้เป็นเจ้าของอำนาจหรือ “original sin” ที่กลายเป็น

---

¹² Arendt, 1958, 314.

¹³ Hannah Arendt, *On Revolution* (New York: Viking, 1963), 284.

¹⁴ Samuel Moyn, “Hannah Arendt on the Secular New German Critique,” *Political Theology*, no. 105 (Fall, 2008): 71-96.

เป็นแกนหลักของศาสนาและมีลักษณะเป็นเผด็จการ อำนาจนิยมที่ต้อง
 สยบยอมต่ออำนาจคำสั่งที่ผูกขาดโดยบุคคลเดียวอันสูงสุด อย่างปฏิเสธ
 ทำทายเป็นไม่ได้มีเช่นนั้นจะต้องถูกลงโทษ แต่นั่นก็ถูกขยายจนเกินประสงค์
 ของมันและถูกปฏิบัติการณ์กลายเป็นเรื่องของการอยู่ร่วมกันทางการเมือง¹⁵

ขณะที่ “authority” ของ Arendt เกี่ยวข้องกับการบัญชาการ
 ทางการเมืองและการอยู่ร่วมกัน “sanction” สำหรับเธอมีนัยที่ศาสนา
 เข้ามาเป็นกลไกแทรกแซงครอบงำ ซึ่งเป็นลักษณะของ Hannah Arendt
 ที่จะอภิธานศัพท์เพื่อทำความเข้าใจแนวคิดของเธอ ซึ่งเธอก็จะให้ความ
 หมายถึงของเธอเองและแบ่งความแตกต่างของคำแต่ละคำที่เธอบัญญัติ
 แม้ว่าในโลกของความเป็นจริงจะไม่สามารถแยกจากกันได้อย่างชัดเจน
 ซึ่งสำหรับเธอกระบวนการทำให้เป็นฆราวาส (secularization) จึงไม่ใช่
 เป็นการหลบหนีจาก authority หากแต่เป็น sanction ซึ่งการปฏิบัติของเธอ
 เธอไม่เพียงเพื่ออิสรภาพเสรีภาพและสิทธิ แต่หากรวมถึงการแยกตัว
 ออกจากศาสนา ซึ่งในที่นี้หมายถึงศาสนาคริสต์คาทอลิก เพราะอันที่จริง
 แล้วศาสนาเอง ส่วนหนึ่งคือ ป่อเกิดแห่งความรุนแรงทางวัฒนธรรมและ
 โครงสร้าง ที่เข้ามาคอยสร้างความชอบธรรมให้กับการใช้ความรุนแรง
 ทางตรงและการกดขี่เอารัดเอาเปรียบทำให้ความเหลื่อมล้ำระหว่าง
 อัตลักษณ์ต่างๆ เช่น เชื้อชาติ ชาติพันธุ์ รวมไปถึงความแตกต่างระหว่าง
 ศาสนาดำรงอยู่ การเสนอให้การเมืองปลอดจากศาสนา ย่อมช่วยลด
 ความรุนแรงมากขึ้นในการเมือง

---

¹⁵ Ibid.

อย่างไรก็ตามความรุนแรงและสันติวิธีในมิติรัฐศาสตร์ผลงานจำนวนมากของเธอเผยให้เห็นถึงการละเลยมองข้ามเศรษฐศาสตร์การเมือง ยุทธศาสตร์ทางทหาร และการทูต แม้ว่าจะจะเป็นประเด็นสำคัญต่องานเขียนของเธอ ซึ่งเธอได้แยกแยะความแตกต่างระหว่าง อำนาจกับความรุนแรง ใน *On Violence* และอธิบายธรรมชาติของความรุนแรงว่า อำนาจเกิดจากความต้องการอย่างตั้งใจที่จะรวมกลุ่มและไม่ต้องการความรุนแรงเป็นกระบวนการในการเข้าถึงความสำเร็จตามจุดมุ่งหมายและแนวคิดทฤษฎีของเธอจะค้ำประกันทั้งสองค่ายซ้ายกับขวา ในฐานะการแสดงอำนาจอย่างรุนแรงสุดขีดที่ตรงกันข้ามกัน เธอบอกว่ามันผิดหากเชื่อว่า สิ่งที่ตรงกันข้ามกับความรุนแรงคือความไม่รุนแรง และเธอก็เชื่อว่าปัจจุบันกำลังพูดถึงเรื่องความไม่รุนแรงกันอย่างเหลือเฟือ อันที่จริงความรุนแรงสามารถทำลายอำนาจได้ ซึ่งความรุนแรงกับอำนาจเป็นสิ่งที่ตรงกันข้ามกัน เมื่อสิ่งใดสิ่งหนึ่งมีพลังมากกว่าอีกสิ่งหนึ่งก็จะหายไป ความรุนแรงก็ไม่สามารถสร้างอำนาจได้เช่นกัน¹⁶

3. Hannah Arendt กับสันติวิธีในสงครามเย็น

ในช่วงสงครามเย็น (โดยทั่วไป กำหนดร่วมกันให้อยู่ในช่วง ค.ศ. 1947-1991 แม้ว่านักประวัติศาสตร์จะไม่ได้เห็นด้วยอย่างสมบูรณ์ก็ตาม) อันเป็นช่วงเวลาที่ Hannah Arendt ผลิตผลงานด้านสันติวิธีอย่างต่อเนื่อง เช่น *The Origins of Totalitarianism* (1951) *The Human Condition* (1958) *On Revolution* (1963) *On Violence* (1969) เป็นต้น เธอเสียชีวิตลงด้วยโรคหัวใจก่อนสงครามเย็นสิ้นสุดลง

---

¹⁶ Arendt, 1970, 56.

Hannah Arendt สร้างความแตกต่างไปจากนักทฤษฎีความรุนแรงคนอื่นๆ ในฐานะที่เธอต่อต้านสังคมนิยมการเมือง (anti-political realism) ที่ไม่เชื่อเรื่องมนุษย์เกิดมามีสันดานดิบ ความรุนแรงเป็นเรื่องสัญชาตญาณทางธรรมชาติ มนุษย์ต้องการผลประโยชน์และแสวงหาทุกทางให้ตนเองมีอำนาจปฏิเสธความหมายของการเมืองการปกครองที่จำกัดนิยามแค่ผู้ปกครองและผู้ถูกปกครองที่ใช้อำนาจอย่างเบ็ดเสร็จเด็ดขาด และการใช้ความรุนแรงด้วยความชอบธรรมและยอมคู่กับอำนาจ เธอเสนอว่า “ความรุนแรง” ต้องแยกออกจาก “อำนาจ” เพื่อชำระการเมืองให้แผ้วจากความรุนแรง¹⁷ เช่นเดียวกับการที่เธอจำกัดนิยามความหมายให้กับ “political” ว่าเป็นเรื่องของความสัมพันธ์ระหว่างมิตรภาพที่มีประโยชน์อย่างยิ่งต่อการต่อต้านคัดค้านการใช้ความรุนแรง¹⁸ แม้เธอยอมรับว่า ความรุนแรงอาจจะสมเหตุสมผลและเหมาะสมในบางโอกาส โดยเฉพาะอย่างยิ่งสถานการณ์ที่วิกฤต เช่น สงครามเพื่อปกป้องตนเองการต่อสู้เพื่อประกาศอิสรภาพการต่อต้านการถูกกดขี่กดทับ การแสดงความคับข้องใจเจ็บใจที่เกินจริง แต่ถึงกระนั้นเธอก็ปฏิเสธว่าความรุนแรงจะเป็นเรื่องการเมืองได้ และมันก็ไม่สามารถเชื่อมโยงกับประสบการณ์และคุณค่าความหมายของชีวิตทางการเมืองได้ อย่างไรก็ตามทั้งอำนาจและความรุนแรงมักปรากฏด้วยกันเสมอ และที่ซึ่งอำนาจมีความชอบธรรม ความรุนแรงก็สมเหตุสมผลได้ ซึ่งจะต้องใช้เพื่อยุติวิกฤตการณ์เท่านั้น แต่สำหรับเธอ ความรุนแรงไม่มีทางชอบธรรมอยู่ดี เพราะเธอไม่ได้ให้คุณค่ากับความรุนแรง ความ

¹⁷ Arendt, 1970.

¹⁸ Keith Breen, “Violence and power A critique of Hannah Arendt on the ‘political’,” *Philosophy Social Criticism* 33, no. 3 (2007): 343-372.

รุนแรงสำหรับเธอไม่ได้มีคุณค่าใดในตัวของเธอเอง แม้แต่จะเท่ากับ ความชั่วร้ายก็ไม่ใช่ เธอจัดวางมันในฐานะเครื่องมืออุปกรณ์หนึ่งเท่านั้น

สำหรับ Hannah Arendt นั้น การกล่าวถึงอำนาจกับความรุนแรง เชื่อมโยงกับทั้งผู้ถูกปกครองและผู้ปกครอง ซึ่งอำนาจจะเกิดขึ้นก็เมื่อ มวลชนรวมตัวกันเห็นพ้องต้องกัน ความชอบธรรมก็จะเกิดขึ้นเองภายใน มากกว่าจากการกระทำ เธอเชื่อว่าการเคลื่อนไหวทางการเมือง ไม่ใช่ การใช้ความรุนแรง หรือการทำให้ฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งตกเป็นเหยื่อ แม้แต่ การปฏิวัติ เธอเสนอว่าความรุนแรงไม่ควรเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการ แม้ว่าจะสำคัญก็ตามทั้งในทฤษฎีสงครามและการปฏิวัติ มีความจำเป็น หรือสำคัญอย่างยิ่งในการปลดแอก ประกาศอิสรภาพ แต่มันจะไปนำสู่ การสร้างข้อจำกัดกฎเกณฑ์ทางการเมือง ซึ่งกลายเป็นการเชิดชูความ รุนแรง และจะกลายเป็นการต่อต้านการเมืองในที่สุด¹⁹ ทั้งนี้เธอได้แยก “การปฏิวัติ” ออกจาก “การประกาศอิสรภาพ” ด้วยเชื่อว่าการไร้ซึ่งความ รุนแรงของอำนาจทางการเมืองการปกครอง นำไปสู่วิธีการทำให้ถึง จุดหมาย

เธอเชื่อว่า “จิตวิญญาณการปฏิวัติ” (revolutionary spirit) แตก ต่างจาก “ความรุนแรงในการปฏิวัติ” (revolutionary violence) เพราะ ความรุนแรงด้วยตัวของมันเองไม่สามารถนำไปสู่การปฏิวัติได้ เพราะ จิตวิญญาณการปฏิวัติเกิดจากค่านิยมขั้นพื้นฐานที่สุดที่เรียกว่า “อิสรภาพบนพื้นที่สาธารณะ” (public freedom) ที่มีเป้าประสงค์เพื่อ สร้างการจัดระเบียบใหม่แสวงหาพื้นที่ใหม่ของ “เสรีภาพสาธารณะ” (public freedom) ซึ่งนำไปสู่รูปแบบของรัฐบาลแบบใหม่ เช่น

---

¹⁹ Arendt, 1963.

สาธารณรัฐและรัฐธรรมนูญ เพียงแต่การแสวงหาพื้นที่ใหม่ที่ให้แก่เสรีภาพสาธารณะมักถูกบิดเบือน เช่น การปฏิวัติในฝรั่งเศส ที่จิตวิญญาณของมันถูกกลบโดยความหมกมุ่นเรื่องปากท้องของพวก Jacobin-Marxist เกี่ยวกับความยากจน การทำมาหากิน²⁰ ทั้งนี้เนื่องจากการปฏิวัติฝรั่งเศส ชนชั้นกลางต่างต่อสู้เพื่อสิทธิเสรีภาพ ความเท่าเทียมในการใช้สิทธิในการปกครองประเทศ หากแต่ชนชั้นล่างลงมากลับก่อปฏิวัติโดยจุดประสงค์เพื่อความเป็นอยู่ที่ดีขึ้นมากไปกว่านั้นการปฏิวัติฝรั่งเศสก็เต็มไปด้วยความรุนแรง ซึ่งเป็นสิ่งที่ไร้ประโยชน์ในบริบททางการเมือง เหมือนการปฏิวัติในที่อื่น²¹

เธอเสนอว่าการปฏิวัติอเมริกัน แสดงให้เห็นอย่างชัดเจนถึงการอยู่ตรงข้ามกับระบบเก่า เพราะไม่ใช้ความรุนแรง ไม่ได้แลกเปลี่ยนสถานะของเหยื่อ และถือว่าการเริ่มต้นที่ดีที่จะนำไปสู่สาธารณรัฐ อย่างไรก็ตามการปฏิวัติที่ปราศจากความรุนแรงกลับถูกบิดเบือนทำให้ไม่สำคัญและเป็นไปไม่ได้ โดยการปฏิวัติที่ใช้ความรุนแรง

แนวคิดของ Hannah Arendt จึงแตกต่างจาก Eric Hobsbawm (1917-2012) นักประวัติศาสตร์สายมาร์กซิสต์ที่ถือได้ว่ามีความโดดเด่นในวงการประวัติศาสตร์เช่นเดียวกับที่ Ed Miliband หัวหน้าพรรคกรรมมาซีอังกฤษกล่าวว่า “เป็นผู้ที่ดึงประวัติศาสตร์ลงมาจากหอคอยงาช้างมาสู่ชีวิตประชาชน”²² ทั้งนี้เพราะ Hobsbawm เป็นนัก

²⁰ Dana Villa, “Hannah Arendt, 1906-1975,” *The Review of Politics*, Political Philosophy in the Twentieth Century 71, no. 1 (Winter 2009): 20-36.

²¹ Christopher J. Finlay, “Hannah Arendt's Critique of Violence,” *Thesis Eleven*, no. 97 (May 2009): 26-45.

²² John Shepherd, “Eric Hobsbawm, 1917-2012,” *Labour History*,

ประวัติศาสตร์นิพนธ์ที่เขียนประวัติศาสตร์ในรูปแบบที่เรียกว่า “ประวัติศาสตร์จากข้างล่าง” หรือ “history from below” ซึ่งเป็นการนำ เหตุการณ์ต่างๆ รายรอบที่เกี่ยวข้องนำมาร้อยเรียงและอธิบาย ปრაกฏการณ์ต่างๆ ในฐานะปัจจัย ที่มา การเปลี่ยนแปลงและการเป็น เหตุเป็นผลซึ่งกันและกัน เขาเชื่อว่า การปฏิวัติฝรั่งเศสใน 1789 คือการ ปฏิวัติที่ยิ่งใหญ่และส่งผลกระทบต่อโลกอย่างมากใน *The Age of Revolution 1789-1848* (1962) ที่เขาได้เสนอแนวคิดการปฏิวัติคู่ (dual revolution) ของโลก ได้แก่ การปฏิวัติอุตสาหกรรม ที่เกิดขึ้นครั้งแรกในอังกฤษช่วง ค.ศ. 1750-1850 จากนั้นจึงแพร่ขยายไปยังยุโรปตะวันตก อเมริกาเหนือ และญี่ปุ่น จนขยายไปทั่วโลกในเวลาต่อมา และการปฏิวัติทางการเมือง และโลกทัศน์ในฝรั่งเศส ระหว่าง ค.ศ. 1789-1799 ซึ่งมีผลกระทบต่อ ฝรั่งเศสและยุโรปที่เหลือ การปฏิวัติทั้งคู่ที่มีแรงงานและการเกษตรเป็น รากฐานได้ส่งอิทธิพลต่อวิวัฒนาการมนุษยชาติอย่างมาก โดยเฉพาะ อย่างยิ่งทุนนิยมเสรี (liberal capitalism)

เหตุการณ์การปฏิวัติทางการเมืองของฝรั่งเศสที่เต็มไปด้วยความ รุนแรง การเคลื่อนไหวของชนชั้นกลาง ผู้มีการศึกษา ชนชั้นแรงงาน ชาวนา แม่ค้า ชาวปารีสทุกเพศและชนชั้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งผู้หญิง เกษตรกร แรงงานมือ และแม่ค้า ก็กลายเป็นกลุ่มติดอาวุธ ใช้ความ รุนแรงกับฝ่ายปฏิปักษ์ทางการเมือง ซึ่งนั่นก็เป็นการเคลื่อนไหวทางการเมือง การแสดงบทบาททางการเมืองของผู้หญิงบนพื้นที่สาธารณะอย่าง เปิดเผย²³ และการปฏิวัตินี้ได้เคลื่อนไหวเปลี่ยนแปลงทั้งสำนึกวิถีชีวิต

---

no. 104 (May 2013): 221-224.

²³ Jane Abray “Feminism in the French Revolution,” *The American Historical Review* 80, no. 1 (February, 1975): 43-62.; Yves Bessieres and

วิถีปฏิบัติของมนุษยชาติทั่วโลก โดยเฉพาะอย่างยิ่งการสร้างคุณค่าแบบชนชั้นกลางที่ให้ความสำคัญกับปัจเจกนิยม เสรีภาพ สิทธิ การลงทุน ส่วนส่วนบุคคล ซึ่งนั่นก็นำไปสู่การล้มระบอบศักดินา สมบูรณาญาสิทธิราชย์และการเกิดขึ้นของเสรีประชาธิปไตยด้วยเช่นกัน อย่างไรก็ตามการปฏิวัติครั้งนี้ก็นำไปสู่การเอาเปรียบคนจน ผู้หญิง และกรรมกรชีพด้วยในเวลาต่อมา²⁴ การปฏิวัติฝรั่งเศส สำหรับ Hobsbawm มีความหมายและทรงพลัง เพราะแสดงถึงความเคลื่อนไหวของมวลชน ไม่ใช่เพราะมีหรือไม่มี ความรุนแรง ความรุนแรงไม่ได้อยู่ในข้อพิจารณาของเขา หรือกำหนดให้เป็นเงื่อนไขว่าทำให้การปฏิวัตินั้นไม่ชอบธรรม ไม่แท้จริง หรือไม่ หรือเป็นเพียงสงครามเท่านั้นอย่างที่ Arendt อธิบาย

สำหรับ Arendt แล้วการปฏิวัติอเมริกัน (1765-1783) เป็นทางเลื้อยในการปฏิวัติ ที่เป็นรูปธรรมทางประวัติศาสตร์ การปฏิวัติครั้งนี้ถือว่าได้หลบหนีไปจากตรรกะเก่า หลังสำนักแบบโรมัน นำไปสู่การเป็นสาธารณรัฐ ต่างจากของฝรั่งเศสที่ยังมองว่าความรุนแรงเป็นสิ่งจำเป็นและปรกติ เป็นการนำไปสู่การรวมเป็นรัฐเดี่ยวกลายเป็นการอธิบาย

Patricia Niedzwiecki, *Women in the French Revolution (1789) Bibliography* (Brussels: Institute for the Development of the European Cultural Area, 1991).; Ruth Graham, (1977). "Loaves and Liberty: Women in the French Revolution", in Renate Bridenthal and Claudia Koonz, *Becoming Visible: Women in European History* (Boston: Houghton Mifflin), 251-253.; Elizabeth Racz, "The Women's Rights Movement in the French Revolution," *Science & Society* 16, no. 2 (Spring, 1952):151-174.; R. B. Rose, Feminism, "Women and the French Revolution," *Historical Reflections / Réflexions Historiques* 21, no.1 (Winter, 1995): 187-205.

²⁴ Eric Hobsbawm, *The Age of Revolution 1789-1848* (New York: Vintage, 1996), 200-216.

แบบ dualist ซึ่งเป็นลักษณะประการหนึ่งของการเขียนของเธออย่างไรก็ตาม ชุดอธิบายการปฏิบัติของเธอเป็นเพียงความตั้งใจจะเลยมองข้ามความรุนแรงทางตรงที่เกิดขึ้นในช่วงปฏิวัติอเมริกา ซึ่งเป็นสงครามปฏิวัติอเมริกาที่ใช้เวลามายาวนาน อันที่จริงแล้วการปฏิวัติอเมริกานั้นเองตั้งแต่ ค.ศ. 1775-1783 ก็มีสงครามและความรุนแรงทางตรง และเธอก็เลือกที่จะอธิบายประเด็นการปฏิวัติอเมริกา ในมิติที่เน้นประวัติศาสตร์มากกว่ารัฐศาสตร์และสังคมศาสตร์อย่างที่ผ่านมา²⁵

แนวคิดทฤษฎีของ Hannah Arendt ไม่เพียงนิยามระบอบสาธารณรัฐอย่างชัดเจนตรงไปตรงมา หากแต่ยังต่อต้านโลกฝ่ายซ้ายซึ่งข้อเสนอของเธอหลายประการขัดแย้ง Karl Marx โดยเฉพาะประเด็นความรุนแรงที่ Marx เชื่อว่าการปฏิวัติฝรั่งเศสที่เต็มไปด้วยการนองเลือดนั้นชอบธรรมเพียงพอที่จะจับอาวุธต่อสู้กับศักดินาและนายทุนที่กดขี่เอาเปรียบ แต่รวมไปถึง “ความเป็นมนุษย์” เช่นขณะที่ Karl Marx กล่าวว่ามนุษย์ไม่ได้เป็นเพียงสัตว์แรงงาน (a laboring animal) “แรงงาน” (labor) เป็นเพียงแต่เครื่องมือของมนุษย์ หากแต่ทั้งข้อเสนอทั้งเขาและเธอยังขัดแย้งในเรื่องของสถานะชนชั้นอาชีพ ซึ่งเป็นการใช้แรงงานภายใต้การควบคุมกำกับของนายทุน ในระบบทุนนิยมเข้ามากำกับ เธอกล่าวว่า vita active (active life) หรือ “ชีวิตแห่งการปฏิบัติการ” แบ่งได้ออกเป็นกิจกรรม 3 ประการ ได้แก่ “Animal Laborans” “labor” หรือ “แรงงาน” เป็นเพียงการใช้แรงงานเพื่อการดำรงชีวิตในเชิงชีววิทยาอันมีความจำเป็นอย่างยิ่งในฐานะพื้นฐานการดำรงชีวิตและเผ่าพันธุ์ เช่น การแสวงหาอาหาร การขับถ่าย การบริโภคตามสัญชาตญาณการเอาชีวิตรอดการให้กำเนิดทารกและการเจริญพันธุ์ซึ่งล้วนแล้วเป็นเรื่อง

---

²⁵ Hannah Arendt, 1963.

ธรรมชาติเมื่อสังคมซับซ้อนมากขึ้นจึงมี “homo faber” หรือ “work” หรือ “งาน” เป็นสิ่งที่ไม่ใช่ธรรมชาติหากแต่เป็นการทำงานการผลิตสรรค์สร้างที่มีผลต่อสังคมโลก การเข้าสังคมที่มนุษย์ดำรงชีวิตอยู่ในแต่ละบริบทซึ่งมีเสถียรภาพแน่นอนกว่า (ดังนั้น “labor” ของ Marx จึงมีความหมายใกล้เคียงกับคำว่า “work” ของ Hannah มากกว่า)²⁶ และ “Zoon Politikon” “action” “การกระทำ” หรือ “การเคลื่อนไหวทางการเมือง” อันหลากหลายเป็นพหุนิยม ซึ่งนั่นเป็นการแบ่งประเภทที่ไม่จำเป็น แต่แตกต่างไปจาก Max Weber หากแต่คล้ายคลึงสัมพันธ์กันกับการจัดประเภทของ Immanuel Kant มากกว่า เพราะ Hannah Arendt ไม่ลืมที่จะนำความรู้พื้นฐานทางด้านภาษาเยอรมันมาใช้ซึ่งนั่นนำสู่การที่เธอได้รับอิทธิพลนักปรัชญาชาวเยอรมัน Immanuel Kant ผู้ซึ่งเชื่อในอิสรภาพของมนุษย์ในฐานะธรรมชาติวิสัย อย่างชัดเจน²⁷

เพราะมนุษย์สำหรับเธอนั้น เกี่ยวข้องกับการเข้าสังคมสมาคม ปฏิสังสรรค์ระหว่างกัน ขณะเดียวกันสังคมก็เป็นส่วนหนึ่งของธรรมชาติมนุษย์และชีวิตทางการเมือง มันถูกประกอบสร้างอย่างตั้งใจ ในฐานะพื้นที่ของปัจเจกบุคคลที่จะสร้างอิสรภาพจากโครงสร้างต่างๆของโลกสามัญ ซึ่งเธออธิบายเพื่อเชื่อมอภิปรายกับสังคมมนุษย์เข้าด้วยกัน ซึ่งเธอก็ได้จัดประเภทงานและแรงงานอยู่ในกลุ่มของ “สังคม” และได้กำหนดสภาวะและเงื่อนไขของมนุษย์ให้อยู่ในฐานะของ “การเมือง”

²⁶ W. A. Suchting, “Marx and Hannah Arendt’s The Human Condition”, *Ethics* 73, no. 1 (Oct., 1962): 47-55.

²⁷ Jerome Kohn, *The World of Hannah Arendt. Three Essays: The Role of Experience in Hannah Arendt’s Political Thought* by Jerome Kohn, The Library of Congress, <http://memory.loc.gov/ammem/arendthtml/special.html>

สำหรับเธอ “การกระทำ” (action) แล้วทำให้เข้าใจได้ว่าเธอ ยอมรับความหลากหลายในสังคมและพหุลักษณะต่างๆ ที่ทั้งแตกต่าง และย้อนแย้งกันเอง “paradoxical plurality of unique beings”²⁸ ซึ่ง การยอมรับความหลากหลายนี้เองไม่ว่าจะในมิติใดก็ตาม ล้วนทำให้เกิด สันติวิธี ไม่ใช่ความรุนแรง เพราะการปฏิสังสรรค์ระหว่างอัตลักษณ์ที่ ต่างกัน ย่อมนำไปสู่ความขัดแย้ง ซึ่งมนุษย์ไม่สามารถสื่อสารเฉพาะ ผู้ที่มีอัตลักษณ์ร่วมกันเท่านั้นได้ เพราะอัตลักษณ์เองก็สั่นไหวได้ตาม บริบท และทำให้มนุษย์แสดงปัจเจกบุคคลบนพื้นที่สาธารณะได้ การ กระทำจึงเป็นสิ่งที่ทำให้มนุษย์มีตัวตน สร้างความแตกต่างจาก ผู้อื่น และสำหรับโลกของการเมืองนั้น เธอกล่าวว่าสิ่งซึ่งบ่อนเซาะหรือ ทำลายชุมชนทางการเมืองก็คือ การเสียอำนาจ ซึ่งอำนาจแท้จริงไม่ใช่ เครื่องมือหรืออุปกรณ์ที่จะถูกเก็บ พอกพูนหรือสงวนไว้ใช้ในเวลาฉุกเฉิน ไม่เหมือนกับความรุนแรง²⁹ แต่อำนาจจะดำรงอยู่หากถูกทำให้เกิดขึ้น จริงได้ หากไม่แล้วมันจะหายไป ซึ่งอำนาจจะเกิดขึ้นได้ในที่ที่ “พจน์” (speech) นั้นไม่ไร้ประโยชน์และการกระทำไม่โหดร้าย ที่ที่ “พจน์” ไม่ ถูกนำมาใช้ปกปิดความตั้งใจจริงหรืออำพรางข้อเท็จจริงและการกระทำ ไม่ได้ก่อให้เกิดความรุนแรงหรือทำลายหากแต่เพื่อสร้างสายสัมพันธ์ และความจริงขึ้นมาใหม่ ซึ่งอำนาจจะมีหน้าที่รักษาพื้นที่สาธารณะให้ ดำรงอยู่เพื่อให้มนุษย์ได้อยู่ร่วมกัน³⁰ ซึ่งในความหมายนี้การกระทำก็ไม่ได้มีความแตกต่างจาก “พจน์” มากนัก เหมือนกับที่เธอเชื่อว่า ทั้งคู่เกิด ในช่วงเวลาเดียวกันและมีค่าเท่ากัน

²⁸ Arendt, 1958, 176.

²⁹ Arendt, 1958, 200.

³⁰ Ibid.

ไม่เพียงแต่แนวคิดของ Marx เท่านั้น เธอยังได้วิพากษ์แนวคิดของ Stalin เธอเชื่อว่าสตาลินนิยม (Stalinism) มีรากฐานความคิดคล้ายคลึงกับลัทธินาซี (Nazism) เพราะต่างมีสำนึกต่อต้านยิว (anti-Semitism) และจักรวรรดินิยม (imperialism) และทั้งคู่ก็ได้นำไปสู่การรวบอำนาจเบ็ดเสร็จเป็นระบอบเผด็จการ³¹ ทำให้เธอถูกวิพากษ์วิจารณ์ว่าเป็นการสร้างความปลอดภัยให้กับค่ายอเมริกาในการต่อสู้กับค่ายโซเวียตแต่ต่อมาภายหลังกลุ่ม Arendtian ก็ออกมาปฏิเสธว่าผลงานเธอไม่ได้สนับสนุนสงครามเย็น³² แต่ก็เป็นที่น่าสังเกตว่าข้อวิพากษ์ Stalinism ของเธอด้วยการพยายามนำประวัติศาสตร์นิพนธ์มาเป็นหลักฐาน ที่เสนอในปีเดียวกับที่เธอได้เป็นพลเมืองอเมริกัน³³

แม้จะเป็นที่น่าสังเกตได้ว่า Hannah Arendt จะมีแนวโน้มสนับสนุนค่ายเสรีนิยมและต่อต้านสังคมนิยม แต่เธอเริ่มหันมาสนใจความรุนแรงจากสงครามเย็นและพิจารณาถึงสงครามเวียดนาม (1955-1975)³⁴ ใน *On Violence* (1969)³⁵ ที่ได้แยกความแตกต่างระหว่างอำนาจกับความรุนแรง เธอกล่าวว่าปรากฏอยู่ในทั้งปรัชญาของทั้งฝ่าย

³¹ Hannah Arendt, *The Origins of Totalitarianism* (New York: Harcourt, Brace, 1951).

³² Kohn.

³³ Arendt, 1951.

³⁴ การนิยามว่า “สงครามเย็น/Cold War” เพื่อเป็นนัยว่า คือสงครามที่ไม่ก่อให้เกิดการต่อสู้ ความรุนแรงทางตรง แต่ก็เป็นความรุนแรงทางตรงภายในประเทศมหาอำนาจ 2 ค่าย สหรัฐอเมริกากับสหภาพสาธารณรัฐสังคมนิยมโซเวียตที่เป็นคู่ขัดแย้ง หากแต่เกิดความรุนแรงและการสูญเสียชีวิตอย่างมหาศาลบนพื้นที่ภูมิภาคอื่นๆ แทน เช่น เกาหลี เวียดนาม อัฟกานิสถาน ที่ทั้ง 2 ค่ายแบ่งพื้นที่สนับสนุน

³⁵ Arendt, 1970.

ซ้ายและขวาในฐานะที่เป็นการแสดงออกทางอำนาจที่สุดโต่งที่ทั้ง 2 ค่ายต่างพยายามเลี้ยงเพื่อก้าวไปถึงจุดสูงสุดของอุดมการณ์ ขณะเดียวกันรัฐบาลของทั้งสองค่ายก็เริ่มสูญเสียความชอบธรรม ความรุนแรงที่ก่อขึ้นจึงเป็นสิ่งจอบปลอมที่จะนำไปสู่จุดจบเดียวกันและการสูญเสียอำนาจไปพร้อมๆ กัน ระบอบการปกครองก็จะกลายเป็นเพียงบ่อเกิดแห่งความรุนแรงถูกนิยามว่าเป็นระบอบปกครองที่ไม่มีผู้ปกครองและนำไปสู่การขาดหายไปของความเชื่อมโยงระหว่างผู้ปกครองกับผู้ถูกปกครอง

ดังนั้นแนวคิดทฤษฎีของเธอดูเหมือนว่าจะสอดคล้องและไปได้ดีกับขบวนการฝ่ายซ้ายมากกว่าขวา โดยเฉพาะอย่างยิ่งกลุ่มฝ่ายซ้ายใหม่ (ก่อตั้งขึ้นในช่วง 1960's -70's) แม้ว่าการเคลื่อนไหวทางการเมืองจะพ่ายแพ้อย่างเป็นทางการ หากแต่ฝ่ายซ้ายทั้งแนวคิดทฤษฎีและการเคลื่อนไหวภาคประชาชนก็ไม่ได้ยุติลง เพราะมีการเกิดขึ้นของขบวนการซ้ายใหม่ (New Left) ก็ถือว่าเป็นการสร้างอำนาจจากการตั้งขบวนการเคลื่อนไหวทางการเมืองใหม่ ซึ่งก็ปรากฏขึ้นร่วมสมัยกับเธอและแยกตัวออกจากกลุ่มเดิม ประกอบด้วยนักศึกษาเป็นหลัก และนักเคลื่อนไหวที่เริ่มหันมาให้ความสำคัญกับประเด็นมวลชนในฐานะที่กว้างขึ้น ซึ่งขยายไปถึงสิทธิคนรักเพศเดียวกัน ความหลากหลายทางเพศ เพศสภาวะ การทำแท้งอย่างถูกกฎหมาย สุรา การนิยามสารเสพติดให้โทษ ไปจนกระทั่งการต่อต้านการใช้กองกำลังทหาร (เช่นเดียวกับ Arendt) ซึ่งส่วนหนึ่งเป็นการนำทฤษฎีความขัดแย้งทางชนชั้น (class Struggle) ของมาร์กซ์และหลักทฤษฎีวิภาษวิธี (dialectic) มาปรับใช้กับสภาพสังคมในช่วงนั้น เช่นแนวคิดของขบวนการสตรีนิยมหรือสตรีนิยม (feminist) ก็เกิดจากการนำเรื่องความขัดแย้งทางชนชั้นมาจับเรื่องการกดขี่ทางเพศที่เพศชาย

กระทำต่อเพศหญิง เป็นต้น แต่ต่างจากการเคลื่อนไหวฝ่ายซ้ายก่อนหน้านั้นที่มุ่งประเด็นความเป็นธรรมทางสังคมในลักษณะของการตั้งคำถามท้าทายชนชั้นทางสังคมและพยายามก่อตั้งสหภาพแรงงาน การเคลื่อนไหวของกลุ่มซ้ายใหม่ในสหรัฐนั้นมีความสัมพันธ์กับกลุ่มบุปผาชน (Yippy/Yippie) กลุ่มต่อต้านสงครามจากโรงเรียนมหาวิทยาลัยต่างๆ และกลุ่มสนับสนุนเสรีภาพในการพูด อย่างไรก็ตามกลุ่มซ้ายใหม่มีลักษณะไปในทางโลกเสรีและประชาธิปไตยมากกว่าซ้ายเก่า

ขณะเดียวกันขบวนการซ้ายใหม่ ก็ปฏิเสธทฤษฎีทางประวัติศาสตร์แห่งการต่อสู้ดิ้นรนทางชนชั้นของมาร์กซ์ด้วย อย่างไรก็ตามยังมีความคาบเกี่ยวกันระหว่างความคิดของขบวนการซ้ายใหม่ และทฤษฎีของมาร์กซ์ ยกตัวอย่างเช่น ขบวนการเหมาอิลด์ (Maoist) ในสาธารณรัฐประชาชนจีนที่แม้จะเปลี่ยนทฤษฎีของมาร์กซ์ไปแต่ส่วนหนึ่งก็ยังยึดกุมแนวคิดเรื่องการสร้างสังคมคอมมิวนิสต์อยู่ หรือกระทั่งกลุ่มขบวนการสตรีนิยมที่ต่อสู้เรื่องความเสมอภาคทางเพศก็ยังคงยึดกุมวิภาษวิธี และความขัดแย้งทางชนชั้นอยู่ แม้ว่าจะเปลี่ยนมุมมองเรื่องชนชั้นไปเป็นเรื่องเพศก็ตาม³⁶

ทั้งนี้ส่วนหนึ่งเกิดจากความสับสนในการตอบรับการปฏิวัติฮังการีใน ค.ศ. 1956 ของพรรคคอมมิวนิสต์ในสหรัฐอเมริกาและอังกฤษ (Communist Party of The USA and Britain) ทำให้ปัญญาชนมาร์กซิสต์เริ่มหันกลับไปพิจารณาหรือให้ความสนใจกับความ เป็นประชาธิปไตยในขบวนการเคลื่อนไหวมากขึ้น ซึ่งขัดแย้งกับแนวทาง

---

³⁶ Stuart Hall, "Life and Times of the First New Left," *New Left Review* 61 (January-February 2010).

ก่อนหน้าที่ขบวนการฝ่ายซ้ายก่อนสงคราม (Pre-War Leftish Party) มักมีลักษณะองค์กรแบบรวมศูนย์ (centralized) และเป็นอำนาจนิยม (authoritarian) กลุ่มปัญญาชนมาร์กซิสต์ที่เริ่มหมดศรัทธาและไม่แยแสต่อขบวนการฝ่ายซ้ายและพรรคคอมมิวนิสต์ที่เป็นเผด็จการนี้นำไปสู่การจัดตั้งฝ่ายซ้ายใหม่ขึ้นในที่สุด เริ่มต้นจากกลุ่มปัญญาชนและนักศึกษาในประเทศอังกฤษ ตามมาด้วยกลุ่มหัวรุนแรงและนักศึกษาในสหรัฐอเมริกาและที่อื่นๆ ในฝรั่งเศสขบวนการซ้ายใหม่ (Nouvelle Gauche) ถูกก่อตั้งขึ้นในทศวรรษที่ 1950 ซึ่งเชื่อมโยงกับนิตยสาร France Observateur ในฝรั่งเศส (ภายหลังใช้ชื่อ “Le Nouvel Observateur” และ “L’Obs” ตามลำดับ) โดย Claude Bourdet บรรณาธิการของนิตยสารพยายามนำเสนอรูปแบบที่แตกต่างระหว่างระบบการครอบงำของพวกสตาลินนิสต์ (Stalinist) สังคมนิยมประชาธิปไตย (Social Democratic) ซึ่งโน้มเอียงไปทางแนวคิดของฝ่ายซ้าย และ กลุ่มผู้คนที่สองค่ายในสงครามเย็น³⁷

อย่างไรก็ตามการเคลื่อนไหวของฝ่ายซ้ายใหม่ที่เกิดร่วมสมัยกับเธอและช่วงเวลาที่เราผลิตผลงานอย่างต่อเนื่องก็ไม่ได้ไปปรากฏอยู่ในผลงานของเธออย่างชัดเจน แม้งานของเธอบางส่วนอาจจะเข้ากับแนวคิดอุดมการณ์ของกลุ่มซ้ายใหม่ มีอุดมการณ์บางอย่างร่วมกันเช่นต่อต้านสงครามอย่างน้อยที่สุด สงครามเวียดนาม³⁸ ที่กำลังเป็นประเด็นเคลื่อนไหวในสหรัฐขณะนั้น แต่ถึงกระนั้นการนำชุดอธิบายสันติวิธีและ

---

³⁷ Todd Gitlin, “The Left’s Lost Universalism,” in Arthur M. Melzer, Jerry Weinberger and M. Richard Zinman, eds. *Politics at the Turn of the Century* (New York: Rowman & Littlefield, 2001), 3-26.

³⁸ Arendt, 1970.

ความรุนแรงของเธอวิเคราะห์ตีความและจัดประเภทให้อยู่ในกลุ่มนักคิดฝ่ายขวา ซ้าย หรือซ้ายใหม่ได้หรือไม่ ก็เป็นสิ่งที่ต้องตีความความพอๆ กับจะสามารถบรรจุเธอเข้าไปอยู่ในกลุ่มนักคิดสตรีนิยมในฐานะนักทฤษฎีการเมืองหญิงได้หรือไม่

4. Hannah Arendt กับสันติวิธีในปีตาธิปไตย

Hannah Arendt ถือได้ว่าเป็นนักทฤษฎีปรัชญาการเมืองหญิงคนหนึ่งที่มีความสนใจทั้งในแง่การยอมรับการโต้แย้งและตั้งคำถามในหลายๆ ด้าน รวมไปถึงจนถึงโดยกลุ่มสตรีนิยม (feminism) เนื่องจากเธอเป็นผู้หญิงที่โดดเด่นในวงการปรัชญาการเมือง เธอถูกนำผลงานไปตีความและจับใส่กลุ่มในกลุ่มวิชาการสตรีนิยม ในขณะที่เดียวกันเธอก็ถูกกลุ่มสตรีนิยมตั้งคำถามทฤษฎีของเธอ โดยเฉพาะอย่างยิ่งหลังการตายของเธอ ตลอด 2 ทศวรรษ มีงานจำนวนมากที่ตีความวิเคราะห์ทฤษฎีแนวคิดของเธอทั้งทางด้านรัฐศาสตร์การเมืองและสตรีนิยม³⁹ เช่นงานของ Deborah Hertz⁴⁰ Seyla Benhabib⁴¹ Joanne Cutting-

---

³⁹ Bonnie Honig, "Introduction: The Arendt Question," in *Feminism*. Honig, Bonnie, ed. *Feminist Interpretations of Hannah Arendt* (University Park, Pa.: Pennsylvania State University Press, 1995), 1-16.

⁴⁰ Deborah Hertz, 1984, "Hannah Arendt's Rahel Varnhagen," In *German Women in the Nineteenth Century: A Social History*, ed. J. C. Fout (New York: Holmes and Meier).

⁴¹ Seyla Benhabib, "Feminist Theory and Hannah Arendt's Concept of Public Space," *History of the Human Sciences* 6, no.2 (1993): 97-114.

Gray⁴² Marry G Dietz⁴³ และ Hanna F Pitkin⁴⁴

มีการเปรียบเทียบแนวคิดทฤษฎี Hannah Arendt กับ Simone de Beauvoir (1908-1986) นักเขียนนักเคลื่อนไหวทางการเมือง นักปรัชญาและนักสตรีนิยม โดยเฉพาะอย่างยิ่ง *The Human Condition* (1958) ถูกนำมาวิเคราะห์กับ *The Ethics of Ambiguity* (1948) *The second sex* (1949/1993) *Who Shall Die?* (1983) *Pyrrhus and Cineas* (2004)⁴⁵ ทว่าขณะที่ Simone de Beauvoir นำทฤษฎี มาร์กซิสต์และอัตถิภาวนิยม (existentialism) มาใช้อธิบายเพศสภาพหญิงที่ไม่ได้รับคุณค่าเท่าผู้ชายใน *The Second Sex* ผลงานของ Hannah Arendt กลับเป็นในเชิงต่อต้านมาร์กซิสต์อย่างชัดเจน

Arendt กล่าวถึงปัญหาของผู้หญิงในสองโอกาสเท่านั้น ได้แก่ งานวรรณกรรมปริทัศน์ของเธอ *On the Emancipation of Women* (1933) ใน *Essays in Understanding, 1930-1954* กับการสัมภาษณ์ของเธอในรายการโทรทัศน์ Günter Gaus เมื่อ ค.ศ. 1964 ซึ่งก็นำไปสู่

---

⁴² Joanne Cutting-Gray, "Hannah Arendt, Feminism, and the Politics of Alterity: "What will we lose if we win?," *Hypatia* 8, no.1 (1993): 35.

⁴³ Mary G Dietz, "Feminist Receptions of Hannah Arendt," in *Feminist interpretations of Hannah Arendt*, ed. Bonnie Honig (University Park: Pennsylvania State University Press, 1995).

⁴⁴ Hanna F Pitkin, "Conformism, Housekeeping, and the Attack of the Blob: The Origin of Hannah Arendt's Concept of the Social," in *Feminist Interpretations of Hannah Arendt*, ed. Bonnie Honig (University Park: Pennsylvania State University Press, 1995).

⁴⁵ Andrea Veltman, "Simone de Beauvoir and Hannah Arendt on Labor," *Hypatia* 25, no. 1 (Winter, 2010): 55-78.

กลุ่ม Arendtian feminism ที่นำคำของเธอ “the woman problem” หรือ “ปัญหาแบบผู้หญิง” มาตีความให้เป็นคำศัพท์ต่อการต่อสู้ของผู้หญิงรวมทั้งใน *The Human Condition* (1958) ซึ่งได้กล่าวคำว่า “public freedom” (เสรีภาพบนที่สาธารณะ) มีประวัติศาสตร์รากเหง้าที่ยาวนานและแตกต่างในความคิดคำสอนการเมืองตะวันตก แต่นั่นก็ไม่ได้เปิดพื้นที่ให้ผู้หญิง กลับเป็นการเอื้ออำนาจพื้นที่ ทรัพยากร อำนาจ บทบาทสำหรับผู้ชายบนพื้นที่สาธารณะ ขณะที่ผู้หญิงถูกผลักออกไปสู่พื้นที่ส่วนบุคคล การเมืองที่เป็นเรื่องสาธารณะจึงกลายเป็นเรื่องของผู้ชายเท่านั้น อย่างไรก็ตามผลงานของเธอ ไม่ได้มุ่งประเด็นเพศสภาพเป็นพิเศษเพียงแค่ว่าเกี่ยวข้องกับผู้หญิงที่มีความโดดเด่นเท่านั้น เพราะเธอไม่ได้สนใจเพศสภาพหากแต่สนใจผู้หญิงในกลุ่มยิวหรือกลุ่มปฏิวัติมากกว่า ประเด็นเพศสภาพไม่ใช่สิ่งที่เธอหยิบยกขึ้นมา กล่าว แม้แต่ในบทโต้ตอบทางจดหมาย หรือแม้แต่แสดงการต่อต้านการเคลื่อนไหวของกลุ่มสตรีนิยม⁴⁶

เป็นไปได้ที่ตลอดชีวิต (ค.ศ. 1906-1975) ของ Hannah Arendt จะไม่รู้จักรากเหง้าการเคลื่อนไหวทางเพศของกลุ่มที่เรียกว่า “สตรีนิยม” แม้แต่การเปลี่ยนแปลงทางการเมืองการปกครองภายในของสหรัฐอเมริกาที่เธอสมทานอุดมการณ์และสนับสนุนอย่างยิ่งในผลงาน ก็ได้รับอิทธิพลมาจากกลุ่มสตรีนิยม คำว่า “สตรีนิยม” แปรมาจากคำว่า “feminist” หรือ “féminist” ที่ปรากฏขึ้นครั้งแรกในฝรั่งเศสและเนเธอร์แลนด์ในช่วงค.ศ. 1872 และที่ปรากฏขึ้นแล้วในสหรัฐอเมริกาตั้งแต่ ค.ศ. 1910 เพื่อเคลื่อนไหวผลักดันให้ผู้หญิงมีสิทธิเข้าถึงการศึกษา

⁴⁶ Kimberly Maslin, “The Gender-Neutral Feminism of Hannah Arendt,” *Hypatia* 28, no. 3 (Summer 2013): 585-601.

มีอำนาจในการตัดสินใจต่อการแต่งงานและชีวิตแต่งงาน โดยเฉพาะอย่างยิ่งแก้ไขกฎหมายให้เท่าเทียมระหว่างชายกับหญิง ให้ผู้หญิงมีสิทธิพลเมืองจนผู้หญิงสามารถใช้สิทธิเลือกตั้งได้ใน ค.ศ.1920 จากนั้นการเคลื่อนไหวและผลิตแนวคิดทฤษฎีจากกลุ่มนี้ก็เงียบหายไป ก่อนที่เธอย้ายถิ่นฐานจากฝรั่งเศสมาอาศัยที่นิวยอร์กเมื่อ ค.ศ. 1941

ต่อมาในช่วงเวลาที่ร่วมบริบทกับชีวิตเธอ ตั้งแต่ปลายคริสต์ทศวรรษ 1960 ของสหรัฐอเมริกา เกิดการรวมตัวของผู้หญิงอย่างชัดเจนอีกครั้งเพื่อเคลื่อนไหวด้านเพศสภาพเพศวิถี ซึ่ง Martha Weinman Lear แรกนิยามว่าเป็น “สตรีนิยมคลื่นลูกที่สอง” (Second Wave Feminism)⁴⁷ โดยได้รับอิทธิพลมาจากการเคลื่อนไหวมวลชนเพื่อเรียกร้องสิทธิพลเมือง กลุ่มขบวนการนักศึกษาที่ต้องการให้สังคมที่เป็นประชาธิปไตยมากขึ้น และการเคลื่อนไหวต่อต้านสงครามเวียดนาม ซึ่งมีส่วนร่วมขบวนการฝ่ายซ้ายในสหรัฐ มีการรวมตัวกันเป็นชุมชน เดินขบวน เผยแพร่สิ่งพิมพ์และมีปาฐกถาในมหาวิทยาลัย⁴⁸ สตรีนิยมคลื่นลูกที่ 2 มีจุดประสงค์ที่มีมิติลึกซึ้งมากขึ้นกว่าเรื่องสิทธิและกฎหมาย เพราะแม้ว่าหญิงชายจะมีสิทธิเสมอภาคกันตามกฎหมาย แต่สภาพสังคมเศรษฐกิจวัฒนธรรมยังเอื้อประโยชน์ให้ผู้ชายมากกว่า และให้คุณค่ากับ “ความ

---

⁴⁷ ใน *The New York Times Magazine*, March 10, 1968. ซึ่งเป็นการนิยามเพื่อบอกเป็นนัยอีกด้วยว่า การเคลื่อนไหวทางเพศที่เริ่มต้นในต้นคริสต์ศตวรรษที่ 19 แล้วมาหยุดชะงักลงเมื่อคริสต์ทศวรรษที่ 1920 คือ “สตรีนิยมคลื่นแรก” (First Wave Feminism) ขณะที่สตรีนิยมคลื่นลูกที่ 2 นี้ ลือลือถอยลงเ็นปลายคริสต์ทศวรรษ 1970 ก่อนที่จะมี “สตรีนิยมคลื่นลูกที่สาม” (Third Wave Feminism) เมื่อปลายคริสต์ทศวรรษ 1980

⁴⁸ Sarah Gamble, ed., *The Icon critical dictionary of feminism and Postfeminism* (Trumpington: Icon, 1999), 30.

เป็นเพศชาย” สูงกว่า ดังนั้นจึงจำเป็นต้องปลดปล่อยผู้หญิง (women's liberation) ออกจากอำนาจของผู้ชาย การถูกกดทับ กดขี่โดยระบอบสังคมปิตาธิปไตยหรือชายเป็นใหญ่ (patriarchy) ที่กำหนดเพศสภาพชายและ “ความเป็นชาย” เหนือกว่าและมีคุณค่าสูงกว่า ผู้หญิงไม่ว่าชนชั้น ชชาติพันธุ์ หรือช่วงวัยใดจึงล้วนมีประสบการณ์คล้ายคลึงกัน ผู้หญิงทุกคนจึงเป็นภคินีภาพ (sisterhood) สตรีนิยมกลุ่มนี้นำทั้งเศรษฐกิจการเมืองเข้ามาอธิบายกับเรื่องเพศสภาพ เพศวิถี เนื้อตัวร่างกายอันเป็นเรื่องส่วนตัว และรวมไปถึงบ้านอันเป็นพื้นที่ส่วนตัว⁴⁹ ซึ่งต่างจาก Arendt โดยสิ้นเชิง หลายชุดคำอธิบายของเธอ นอกจากไม่ให้ความสำคัญกับการเคลื่อนไหวประเด็นนี้ในฐานะแค่อุดมการณ์หรือขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมเท่านั้น ซ้ำเธอยังเชื่ออย่างมากว่าประเด็นเพศสภาพ เพศวิถีและการวิเคราะห์เงื่อนไขของกรุ่มสตรีนิยมไม่เหมาะสมไม่ถูกกาลเทศะทางการเมือง เธอกังวลว่าประเด็นประเภทนี้กำลังจะมีอำนาจและความสำคัญบนพื้นสาธารณะ เธอจึงได้แต่อธิบายประเด็นนี้อย่างอ้อมๆ และเป็นเพียงพาดพิงถึงเท่านั้น⁵⁰ เธอให้ความสนใจต่อการกระทำบนพื้นที่สาธารณะมากกว่าพื้นที่ส่วนตัวที่มีนัยยะถึงผู้หญิงและครัวเรือน เช่นเดียวกับสันติวิธีของเธอที่เป็นการเมืองภาครัฐและการกระทำระหว่างภาครัฐด้วยกันมากกว่า ระหว่างเพศสภาพ

⁴⁹ Rory Dicker, *A history of U.S. feminisms* (Berkeley Calif.: Seal Press, c2008), 12-13.

⁵⁰ Honig, Bonnie, “Introduction: The Arendt Question,” in *Feminism*, ed. Bonnie Honig, *Feminist Interpretations of Hannah Arendt* (University Park, Pa.: Pennsylvania State University Press, 1995), 1-16.

ไม่เพียงการมองข้ามประเด็นเพศภาวะและโครงสร้างสังคม ปิตาธิปไตยอันเป็นแกนหลักข้อเสนอของกลุ่มสตรีนิยมในขณะนั้น ข้อเสนอของ Arendt ยังขัดแย้งกับของสตรีนิยมสำนักต่างๆ ที่ปรากฏตัวขึ้นในช่วงเวลาเดียวกัน เช่น สตรีนิยมสายมาร์กซิสต์ (marxist feminism) สตรีนิยม (ที่ถูกแปลเป็นไทยว่า) สายถอนรากถอนโคน (radical feminism) สตรีนิยมสายสังคมนิยม (socialist feminism)

ใน *The Human Condition* คำว่า *vita active* ของ Arendt ไม่เพียงแบ่งออกเป็น 3 กิจกรรมได้แก่ *labor work* และ *action/vita active* แต่ยังสามารถแบ่งได้ออกเป็นทั้ง 4 อาณาจักร อันมี *political social public* และ *private* อย่างไรก็ตาม เธอไม่ได้แบ่งผู้ชาย และ “ความเป็นชาย” ไว้ที่อาณาจักรสาธารณะ เช่นเดียวกับที่เธอไม่ได้จัดวางผู้หญิงและ “ความเป็นหญิง” ไว้กับพื้นที่ส่วนบุคคล หากแต่จัดวางไว้ใน *animal laborans (labor)* กับ *homo faber (work)* แทน ซึ่ง *animal laborans (labor)* เกี่ยวข้องกับบทบาทผู้หญิง การเจริญพันธุ์ให้กำเนิดเลี้ยงดู เนื้อตัวร่างกาย และความอุดมสมบูรณ์ขณะที่ *homo faber (work)* เกี่ยวข้องกับการประดิษฐ์คิดค้น สาธารณูปโภค ประโยชน์ใช้สอย ไปจนถึงความรุนแรง ซึ่งผูกโยงกับบทบาทของผู้ชาย

การแบ่งเป็นขั้วตรงข้ามของเธอเป็นความสัมพันธ์ที่ซับซ้อนและหลายแง่มุม เป็นทั้งความสัมพันธ์ที่เกื้อกูลมีประโยชน์เอื้อต่อกัน เนื่องด้วยธรรมชาติได้สถาปนาสถานะความเป็นมนุษย์⁵¹ ขณะเดียวกัน บทบาทผู้ชายและความเป็นชายใน *homo faber* ก็ช่วยส่งเสริมสนับสนุน บทบาทผู้หญิง และความเป็นหญิงใน *animal laborans* ด้วยการสร้าง

---

⁵¹ Arendt, 1958, 134.

พลังงานและทำหน้าที่เครื่องจักรให้กับปัจจัยพื้นฐานในการยังชีพและทำให้ความเจ็บปวดจากการให้กำเนิดลดน้อยลงและสามารถทำได้ง่ายดายน่าชื่นกว่าที่เคยเป็นมาก่อน⁵² และไม่ว่าอย่างไรก็ตาม เธอเชื่อว่าความสัมพันธ์ของมนุษย์มักเป็นคู่ตรงกันข้ามเสมอและ animal laborans ก็คู่กับ homo faber ด้วยการบริโภค กลืนกิน ดูดกลืนเข้าไปสู่กระบวนการชีวิตที่ถูกทำให้เข้มข้นรุนแรงอย่างใหญ่หลวง⁵³ ซึ่งนั่นเท่ากับว่า การแบ่งกิจกรรมผู้ชายไว้กับปริมาตรผลสาธารณะ และกิจกรรมผู้หญิงไว้กับปริมาตรส่วนบุคคลเช่นบ้าน เป็นการแบ่งงานกันทำที่เกื้อกูล เหมาะสม ไม่ใช่การกดขี่กดทับ เอาไว้เอาเปรียบ ซึ่งขัดแย้งกับทัศนะสตรีนิยมสำนักมาร์กซิสต์และสำนักสังคมนิยมบางกลุ่ม เช่น Pierre-Joseph Proudhon อย่างชัดเจน ที่เชื่อว่าผู้หญิงไม่ควรออกไปทำงานนอกบ้าน

ในทศวรรษที่ 1960 นี้แนวคิดทฤษฎีของ Karl Marx ก็ส่งอิทธิพลต่อกลุ่มสตรีนิยม นำไปสู่สำนักสตรีนิยมสายมาร์กซิสต์ (Marxist Feminism) สำหรับทฤษฎีของ Marx ผู้หญิงต้องได้รับการปลดแอกทางกฎหมาย มีสิทธิในการทำงานนอกบ้าน ซึ่งสำหรับเขาการต่อสู้เคลื่อนไหวของผู้หญิงถูกพิจารณาให้จัดหมวดหมู่อยู่ในการต่อสู้ดิ้นรนทางชนชั้น เขากล่าวถึงทาสที่มองไม่เห็นซึ่งหมายถึงเมียและลูก แต่ก็เป็นเรื่องการจัดสรรทรัพยากรแรงงานในครัวเรือนเท่านั้น ไม่ใช่การแบ่งงานกันทำผ่านเพศ⁵⁴ ขณะที่ Arendt มองไม่เห็นปัญหาความรุนแรง การ

⁵² Arendt, 1958, 121.

⁵³ Arendt, 1958, 132

⁵⁴ วารุณี ภูริสินสิทธิ์, *สตรีนิยม: ขบวนการและแนวคิดทางสังคมแห่งศตวรรษที่ 20* (กรุงเทพฯ: โครงการจัดพิมพ์คบไฟ, 2545), 72-73; Jane

กดขี่เอารัดเอาเปรียบทางเพศ ซึ่งสตรีนิยมสายนี้ก็เสนอการปลดปล่อยผู้หญิงคือ การให้ผู้หญิงออกมาสู่พื้นที่นอกบ้าน การผลิตบนพื้นที่สาธารณะ รวมไปถึงสภาพแวดล้อม ค่าจ้างในการทำงานของผู้หญิงในบริบทของปีตาธิปไตยและทุนนิยม ขณะทำงานแม่บ้านส่วนตัวภายในบ้าน คืองานที่ผู้หญิงเสมือนกรรมาชีพแต่ไม่ได้รับค่าจ้าง ไม่สามารถครอบครองปัจจัยการผลิตได้ แม้พวกเธอจะกำเนิดลูก แต่ลูกก็ถือว่าเป็นสมบัติของผู้ชายผู้เป็นหัวหน้าครอบครัว ซึ่งก่อให้เกิดประโยชน์ต่อระบบทุนนิยม เพราะผู้ชายที่ได้กลายเป็นเจ้าของและสะสมปัจจัยการผลิตภายในบ้าน สามารถออกมาทำงานบนพื้นที่สาธารณะได้อย่างเต็มที่ นายทุนไม่จำเป็นต้องจ้างแรงงานชายสูง เพื่อให้ผู้ชายนำเงินมาจ้างคนรับใช้ เพราะมีผู้หญิงทำให้อยู่แล้ว ในสถานะเช่นนี้ผู้ชายก็เอารัดเอาเปรียบผู้หญิงไม่ต่างไปจากนายทุน ผู้หญิงจึงกลายเป็นเพศที่ถูกเอารัดเอาเปรียบจากทั้งอุดมการณ์ผู้ชายเป็นใหญ่และระบบทุน อย่างไรก็ตาม แม้ผู้หญิงได้ออกมาทำงานนอกบ้าน บนพื้นที่สาธารณะแล้ว แต่งานของพวกเธอก็เหมือนงานบ้านที่ชนมาทำนอกบ้าน เป็น “งานสำหรับผู้หญิง” เช่น พยาบาล เย็บผ้าปักชุน ทำอาหาร ครูโรงเรียนอนุบาล ซึ่งได้ค่าจ้างต่ำกว่าได้รับการเคารพยอมรับต่ำกว่า “งานสำหรับผู้ชาย” เพราะเงื่อนไขทางเศรษฐกิจเป็นตัวกำหนดความสัมพันธ์ชายหญิง⁵⁵

มากไปกว่านั้น 4 อาณาจักร ของ vita active อันมี political social public และ private ซึ่งตามสำนักการแบ่งอาณาจักรในกรีกโบราณแล้ว แบ่งออกเป็น 2 อาณาจักร คือ พื้นที่สาธารณะ ที่เป็นพื้นที่

Freedman, *Feminism* (Buckingham:Open University Press, 2001), 46.

⁵⁵ Rosemarie Tong, *Feminist Thought: a Comprehensive Introduction* (London: Routledge, 1992), 51-58.

ของผู้ชาย มีเพื่อกิจกรรมทางการเมืองการปกครองระดับภาครัฐที่เป็นประชาธิปไตย และพื้นที่ส่วนบุคคลที่เป็นทรัพย์สินส่วนบุคคลที่ซึ่งชายผู้เป็นพ่อจะปกครองและมีอำนาจเบ็ดเสร็จเด็ดขาดเหนือสมาชิกอื่นในครอบครัว ซึ่งเธอเชื่อว่าพื้นที่ส่วนตัวมีความสำคัญและจำเป็นอย่างมากมหาศาลในการดำรงชีวิต ในฐานะแหล่งผลิต การเจริญพันธุ์ การเชื่อมโยงกับกิจกรรมต่างๆ ของมนุษย์ และ social ของเธอ อย่างไรก็ตามก็เต็มไปด้วยความรุนแรง เช่น การใช้แรงงานข้าทาส ซึ่งความรุนแรงก็ได้กลายเป็นเครื่องมืออุปกรณ์หนึ่งในการปกครองภายในบ้านและครอบครัว ซึ่งนั่นก็ทำให้พื้นที่ส่วนตัวต้องแยกตัวออกมาจากพื้นที่สาธารณะที่เป็นพื้นที่ของ political⁵⁶

ทัศนะของเธอแตกต่างไปจากการเคลื่อนไหวเพื่อผู้หญิงและ “ความเป็นหญิง” ของกลุ่มสตรีนิยมคลื่นลูกที่สองที่ตระหนักและพยายามปลดแอกผู้หญิงออกจากการกดขี่ภายในพื้นที่ส่วนบุคคล เนื่องจากเชื่อว่าสถาบันครอบครัวและการแต่งงานเพื่อการเจริญพันธุ์ ล้วนจงจำผู้หญิงให้มีค่าเป็นเพียงแม่และเมียในครัวเรือนและนิยาม “ความเป็นหญิง” ทั้งหมด สัญลักษณ์ประการหนึ่งของการนิยาม กระบวนการสตรีนิยมคลื่นลูกที่สองในสหรัฐอเมริกา คือ หนังสือของ Betty Friedan เรื่อง *The Feminine Mystique* (1963) ที่อธิบายความรู้สึกแม่บ้านอเมริกันชนชั้นกลางและวิโคระห์โคโรสร้างการกดขี่ทางเพศว่า เพศสภาพ การกำหนดบทบาทชายหญิงทางวัฒนธรรม ข้อบังคับในการใช้แรงงาน การเลือกปฏิบัติโดยรัฐบาลไปจนถึงการเหยียดเพศที่เกิดขึ้นเป็นปรกติทุกวันผลักให้ผู้หญิงกลายเป็นข้าทาสภายในครัวเรือนโบสถ์ แรงงาน สถาบันการศึกษาต่างๆ และในสายตาของรัฐบาล คือ

⁵⁶ Arendt, 1958.

“the problem that has no name”⁵⁷ ซึ่งก็เป็นสิ่งที่ Arendt ไม่ได้เอ่ยในงานของเธอในฐานะปัญหาของผู้หญิง เพียงแต่บอกว่าเป็นประวัติศาสตร์และธรรมชาติแห่งสภาวะของมนุษย์เท่านั้น

และแม้ *vita active* จะแบ่งออกเป็น 4 อาณาจักร แต่การแบ่งของเธอก็ยังคงอยู่ในโครงสร้างคู่ตรงข้าม (binary opposition) อันเป็นหัวใจสำคัญประการหนึ่งที่กลุ่มสตรีนิยมร่วมสมัยกับเธอใช้รณรงค์ ที่แบ่งพื้นที่สาธารณะ: ผู้ชาย: อิศรภาพ: การเมืองการปกครอง: สูงส่ง กับพื้นที่ส่วนตัว: ผู้หญิง: แรงงาน: ต่ำต้อย ซึ่งเชื่อมโยงไปถึงความรุนแรงและความไม่รุนแรงอีกด้วย และการให้คุณค่าความสำคัญของ social และ private ก็เป็นความพยายามที่ไม่ให้ผู้หญิงได้ออกมามีกิจกรรมนอกบ้าน แต่ให้ผู้หญิงยังคงอยู่ในพื้นที่บ้านเพื่อสนับสนุนกิจกรรมภายนอกบ้านผ่านผู้ชาย การที่ผู้หญิงพยายามเอาตนเองออกจากพื้นที่บ้านเป็นการลดคุณค่าศักยภาพของพวกเธอเอง เพราะพื้นที่ส่วนตัวช่วยส่งเสริมสนับสนุนกระบวนการของชีวิต⁵⁸

โดยเฉพาะกับกลุ่มสตรีนิยมที่มุ่งแก้ไขที่ต้นตอรากเหง้าแห่งการกดทับทางเพศหรือ radical feminism⁵⁹ ที่เกิดขึ้นในช่วงต้นคริสต์

---

⁵⁷ Gamble, 1999, 29.

⁵⁸ Mary G. Dietz, “Feminist Receptions of Hannah Arendt,” Bonnie Honig, ed., *Feminist Interpretations of Hannah Arendt* (University Park, Pa.: Pennsylvania State University Press, 1995), 18-50.

⁵⁹ เช่นเดียวกับคำว่า “รุนแรง” อาจจะไม่ได้หมายความว่า violence เสมอไป เช่น การใช้คำว่า “หัวรุนแรง” กับกลุ่มนักศึกษา, นักวิชาการ หรือ “สายรุนแรง” Radical feminism มักถูกแปลว่าสตรีนิยมสายถอนรากถอนโคน แทนคำว่า สตรีนิยมสายรุนแรง, สุดขั้ว หรือ สุดโต่ง เพื่อลดทอนความรุนแรง เพราะ radical หมายถึงการจับหรือเข้าถึงสิ่งต่างๆ ที่รากของมัน ถูกใช้ในนามของการ

ทศวรรษที่ 70 เชื่อว่า “The personal is political” หรือ “The private is political” วลีนี้เริ่มโดย Carol Hanisch เผยแพร่ใน *Notes From the Second Year: Women’s Liberation* (1970) หมายถึงปัญหาผู้หญิงทุกกลุ่มทุกชนชั้นเล่นบทบาทเป็นรองผู้ชาย ถูกกดขี่และเลือกปฏิบัติในระดับต่างๆ เบื้องต้นมาจากเรื่องส่วนบุคคลทั้งนั้นทั้งเรื่องสังคมการเมือง วัฒนธรรม สำนักการแยกผู้หญิงผู้ชายแบ่งงานกันทำ เช่นเดียวกับการแยกพื้นที่ส่วนบุคคลออกจากสาธารณะเป็นการหลอกลวงและผิดพลาด เพราะไม่ว่าจะพื้นที่ใดผู้ชายก็มีอำนาจเหนือผู้หญิง ซึ่งบ้านและครอบครัวคือปัญหาต้นเหตุหรือรากแห่งการเลือกปฏิบัติและกดทับทางเพศ⁶⁰

นักคิดนักเขียนคนสำคัญในสตรีนิยมสำนักนี้มองว่าการกดขี่ครอบงำทางเพศ การแบ่งงานกันทำระหว่างเพศ ไปจนถึงความเลื่อมล้ำทางคุณค่าระหว่าง “ความเป็นชาย” และ “ความเป็นหญิง” ไม่ใช่ธรรมชาติหรือความเป็นสากล หากแต่เป็นสิ่งที่ประกอบสร้างทางสังคม และวัฒนธรรมที่มีประวัติศาสตร์มายาวนานและพยายามหล่อหลอมขัดเกลาให้เชื่อว่าเป็นเรื่องธรรมชาติและสากลโลก ผ่านสถาบันทางสังคมต่างๆ เช่นครอบครัว การศึกษา การเมือง ศาล วรรณกรรม สื่อมวลชน ศิลปะ เพื่ออำนวยการให้ผู้หญิงตกเป็นรองและต้องพึ่งพิงผู้ชายอยู่

กลับไปเปลี่ยนแปลงที่รากเหง้า พิจารณาไปยังต้นตอรากเหง้าของปัญหา ซึ่งมีรากศัพท์มาจาก radix ความหมายถึง ราก หรือ root อย่างไรก็ตามคำนี้ถูกอธิบายโยงถึงการเปลี่ยนแปลงถอนรากถอนโคน ซึ่งการถอนรากถอนโคนกระทำได้ก็ต้องใช้ความรุนแรง , ดู ซัยวัฒน์ สถาอานันท์, *ท้าวทายทางเลือก: ความรุนแรงและการไม่ใช้ความรุนแรง* (กรุงเทพฯ: ของเรา, 2557), 45.

⁶⁰ Maggie Humm, *The Dictionary of Feminist Theory* (Hertfordshire: Prentice Hall, Harvester Wheatsheaf, 1995) 204.

ตลอด และรักษาโครงสร้างสังคมปิตาธิปไตย⁶¹

เพศจึงกลายเป็นอีกชนชั้นหนึ่งของสังคมและโดยเฉพาะอย่างยิ่ง การทำหน้าที่สืบพันธุ์ของผู้หญิง ตั้งแต่การมีระดูรอบเดือน การตั้งครรภ์ คลอด เลี้ยงดูลูก ให้นม ไม่เพียงเป็นสิ่งประกอบสร้างทางสังคม แต่ยังเป็นเงื่อนไขที่ทำให้ผู้หญิงตกอยู่ในสถานะเป็นรองและต้องพึ่งพิงผู้ชาย ดังนั้นจึงต้องใช้เทคโนโลยีควบคุมการเจริญพันธุ์ หรือเข้ามาทำหน้าที่สืบพันธุ์แทนผู้หญิง ความยินดีปรีดาของการให้กำเนิดเป็นมายาคติของระบบปิตาธิปไตยพอๆ กับสำนึกที่ว่าผู้หญิงทุกคนต้องการเป็นแม่คน มีสัญชาตญาณความเป็นแม่ และเด็กทุกคนที่เกิดมาต้องการแม่⁶²

การต่อสู้เรียกร้องขูทฤษฎีสตรีโอนามัยเจริญพันธุ์ อันเป็นส่วนหนึ่งของประเด็นความรุนแรงทางเพศและความรุนแรงในครอบครัว เพื่อปลดปล่อยผู้หญิงจากการกดขี่ขูดรีดได้กลายมาเป็นหมุดหมายของสตรีนิยมคลื่นที่สอง ส่วนหนึ่งเป็นผลพลอยได้จากการมียาคุมกำเนิดที่มีประสิทธิภาพตั้งแต่ ค.ศ. 1961 และการใช้ถุงยางอนามัย ทำให้ผู้หญิงเริ่มตระหนักได้ว่าตนเองอยู่ในฐานะเจ้าของเนื้อตัวร่างกาย สามารถกำหนดและตัดสินใจเพื่อการตั้งครรภ์ด้วยตนเอง เพราะเดิมวาทกรรมหรือสิ่งประกอบสร้างทางสังคมที่เรียกว่า “ความเป็นแม่” ที่ผู้หญิงต้องเป็นแม่คน ทำให้ผู้หญิงโสด หรือผู้หญิงไม่มีลูก ไม่ถูกให้คุณค่า ขณะเดียวกันก็กักขังผู้หญิงไว้แต่ในบ้าน อยู่ติดที่ ไม่มีโอกาสออกมาทำงาน บนพื้นที่สาธารณะ การตัดสินใจที่จะมีหรือไม่มีลูก หรือการยุติการตั้ง

---

⁶¹ Janet A. Kourany, James P. Sterba, and Rosemarie Tong, *Feminist Philosophies : Problems, Theories, and Applications* (Englewood Cliffs, N.J.: Prentice Hall, c1992), 18-21.

⁶² Tong, 1992, 72-77, 84-87.

กรรมก็ได้ด้วยผู้หญิงเองจะช่วยให้ผู้หญิงมีบทบาทอำนาจมากขึ้น

ตรงกันข้ามกับ Arendt ประเด็นสภาวะของมนุษย์ของเธอที่ถูกเชื่อมโยงกับ “ความเป็นหญิง” ในด้านของการให้กำเนิดทารก ซึ่งอยู่ในปฏิบัติการของ action และมีผลสำคัญต่อวงการปรัชญาอย่างมาก และใน *The Human Condition* เผยให้เห็นว่า เธอเชื่อว่าการกำเนิดทารก มีความสำคัญอย่างยิ่งต่อความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์ด้วยกัน เป็นสิ่งที่ยิ่งใหญ่และมีค่าต่อการรักษาโลกใบนี้ไว้⁶³ มากไปกว่านั้นการเคลื่อนไหวเพื่อสันติวิธีบนโลกเสรี เพื่อสิ่งมีชีวิตที่จะเกิดใหม่ขึ้นบนโลกอย่างทารก ซึ่งนั่นก็เข้าไปตั้งคำถามต่อพัฒนาการทางเทคโนโลยีวิทยาศาสตร์ที่ส่งผลกระทบต่อมนุษยชาติ ทำให้มีอิทธิพลไปถึงการเคลื่อนไหวเพื่อการอนุรักษ์โลก สิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติด้วย และมีคุณูปการให้กับกลุ่มเคลื่อนไหวต่อต้านอาวุธนิวเคลียร์และอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม⁶⁴

นั่นเท่ากับว่า ขณะที่กลุ่มสตรีนิยมในช่วงเวลาที่เธอผลิตผลงานอย่างต่อเนื่องเรียกร้องสิทธิและการยอมรับในประเด็นอนามัยเจริญพันธุ์ เช่น การทำแท้งอย่างปลอดภัยโดยอำนาจการตัดสินใจด้วยตัวผู้หญิงเองในฐานะเจ้าของมดลูกและต่อต้านความรุนแรงในครอบครัวซึ่งรวมถึงการที่ผู้หญิงมีอำนาจรองจากผู้ชาย⁶⁵ Hannah มอง “ความเป็นหญิง” เป็นวัตถุวิสัย (objectivity) ที่ผูกโยงกับ “ความเป็นแม่” และการให้กำเนิด ซึ่งเท่ากับว่าเธอเชื่อว่าผู้หญิงจำเป็นและเลี้ยงการให้กำเนิดไม่ได้ตาม

⁶³ Arendt, 1958, 247.

⁶⁴ Dana Villa, “Hannah Arendt, 1906-1975,” *The Review of Politics*, Political Philosophy in the Twentieth Century 71, no. 1 (Winter 2009): 20-36.

⁶⁵ Humm, 1995, 251-253.

เพศสรีระและธรรมชาติที่ว่า Hannah Arendt เอง เธอมีคู่วิตสองคน ในคนละช่วงเวลา Heinrich Blücher (1899-1970) และ Günther Anders (1929-1937) แต่ก็ไม่มีลูกด้วยกันกับใคร และด้วยสำนึกเช่นนี้ อนามัยเจริญพันธุ์จึงกลายเป็นสิ่งจำเป็น จึงทำให้เธอถูกผลักออกจากกลุ่มสตรีนิยมบางกลุ่ม เพราะแนวคิดของเธอได้ผลึกภาวะในการเป็นแม่ คนให้กับผู้หญิง และธำรงรักษา “ความเป็นแม่” ซึ่งนั่นก็เท่ากับว่ากีดกันผู้หญิงเป็นหมัน ผู้หญิงไม่มีลูก หญิงโสด ออกไปจากพื้นที่การสร้างสัมพันธ์ระหว่างมนุษยชาติ ขณะเดียวกันการเลี้ยงลูก ดูแลลูกก็เป็นกิจกรรมในครัวเรือน บนพื้นที่ส่วนตัว มากกว่าพื้นที่สาธารณะที่เธอเชื่อว่า เป็นพื้นที่สำหรับปฏิสังสรรค์ระหว่างมนุษย์ด้วยกัน อย่างไรก็ตาม ทศวรรษที่สตรีนิยมสำนักต่างๆ กำลังเฟื่องฟูและส่งอิทธิพลต่อนักคิด ทฤษฎีต่างๆ Arendt เสียชีวิตใน ค.ศ. 1975 แต่เธอก็ผลิตผลงานอย่างต่อเนื่องในช่วงบั้นปลาย ผลงานสุดท้าย หนังสือชุด 3 เล่ม *The Life of the Mind* (1978) ได้รับการตีพิมพ์โดยมี Mary McCarthy เป็นบรรณาธิการ แม้ว่ายังไม่เสร็จสมบูรณ์ เพราะเธอเขียนเสร็จเพียง 2 เล่มแรกซึ่งก็ไม่ได้ให้ความสำคัญหรือแสดงความสนใจต่อกลุ่มสตรีนิยมที่โดดเด่นในขณะนั้น เมื่อเธอเสียชีวิตลงไปแล้ว กลุ่มสตรีนิยมยังคงผลิตแนวคิดทฤษฎีและขับเคลื่อนสังคมอย่างต่อเนื่อง เช่น ในกลางทศวรรษ 1970 ได้เกิดสตรีนิยมสายสังคมนิยม (socialist feminism) ซึ่งเป็นพัฒนาการแนวคิดของทั้งสายมาร์กซิสต์และถอนจากถอนโคนที่ “ความเป็นแม่” ที่ไม่ได้เป็นเรื่องธรรมชาติ ได้แยกผู้หญิงออกจากพื้นที่สาธารณะ และทำให้ผู้หญิงตกอยู่ในภาวะพึ่งพิงทางเศรษฐกิจต่อผู้ชาย การปลดปล่อยผู้หญิงต้องทำให้ผู้หญิงสามารถเป็นผู้ผลิตบนพื้นที่สาธารณะ หากแต่ผู้หญิงยังคงถูกกดทับกดขี่และเอารัดเอาเปรียบอยู่ เพราะยังคงอยู่ในสังคมระบอบปีตาธิปไตยแบบทุนนิยม (capitalist

patriarchy)⁶⁶

Arendt กล่าวถึงกลุ่มสตรีนิยมโดยรวมว่า การตีความและเข้าใจการเมืองของสตรีนิยม (feminism) ควรจะเป็น “มหรสพชนิดหนึ่งที่มีอิสรภาพ หลุดพ้นไปจากการแบ่งแยกโดยมีลึงค์เป็นศูนย์กลาง (phallogocentric) หรือโยนี (gynocentric)⁶⁷ เช่นเดียวกับ *The Human Condition* เห็นได้ชัดว่าเธอพยายามจะเกลี้ยและทำให้เส้นแบ่งชั่วคราวข้ามระหว่างเพศสภาพชายหญิงพรมัว เธอได้ตัดผู้หญิงออกจากออกจากการเมืองภาครัฐ และปลดปล่อยให้การเมืองภาครัฐออกจากอำนาจของ homo faber ที่เป็นระบอบชายเป็นใหญ่อันมีผู้ชายเป็นหัวหน้าครอบครัว ทว่าด้วยความที่เธอไม่มีจิตสำนึกแบบสตรีนิยม และมองข้ามละเอียดประสพการณ์ของผู้หญิงจากการที่อยู่ในสถานะเป็นรอง ในระบอบปิตาธิปไตยโดยทฤษฎีแนวคิดเกี่ยวกับผู้หญิงของเธอจึงไม่มีประโยชน์ต่อการเคลื่อนไหวทางเพศในช่วงสมัยที่เธอมีชีวิตอยู่

เป็นไปได้ที่ Arendt ไม่น่าเป็นที่โปรดปรานของสตรีนิยมที่ร่วมสมัยกัน และเธอเองก็ไม่ได้ชื่นชอบสตรีนิมนักดังนั้นไม่ว่ากลุ่มสตรีนิยมที่เกิดขึ้นในช่วงที่เธอมีชีวิตอยู่จะมีหลายสายหลายสำนัก แต่ก็ไม่สามารถจับเธอเข้ากลุ่มได้ เพราะเธอมองข้ามประเด็นเพศสภาพ ข้อเสนอของเธอแย้งกับหัวใจหลักสตรีนิยม และแม้แต่ในระดับบทบาทตัวตนของผู้หญิงเองเธอก็ละเลยมองข้าม ใน *On Revolution* เธอไม่

---

⁶⁶ Nancy Tuana and Rosemarie Tong, eds., *Feminism and Philosophy: Essential Readings in Theory, Reinterpretation, and Application* (Boulder, Colo.: Westview Press, 1995), 261-265.

⁶⁷ Hannah Arendt, *Between Past and Future: Six Exercises in Political Thought* (New York: Viking, 1968) 154.

เพียงละเลยมองข้ามสงครามและความรุนแรงทางตรงอันยาวนานที่เกิดขึ้นในช่วงปฏิวัติอเมริกา เธอยังละเลยบทบาทผู้หญิงผู้หญิงเองก็มีส่วนร่วมสนับสนุนในความรุนแรงของสงครามปฏิวัติอเมริกัน ประวัติศาสตร์นิพนธ์จำนวนมากกล่าวถึงผู้หญิงที่มีส่วนร่วมในสงครามปฏิวัติอเมริกันว่าในช่วงต้นผู้หญิงรวมกลุ่มกันต่อต้านสินค้าจากอังกฤษสินค้าจากขนสัตว์และชา แล้วพวกเธอก็หันมารวมกลุ่มกันผลิตเสื้อผ้ากันเอง ผู้หญิงที่ไม่ได้อยู่ในค่ายทหารที่ต้องออกรบกับจักรวรรดินิยมอังกฤษ ก็จะทำหน้าที่แม่ เมีย คนใช้ ภายในบ้าน เลี้ยงลูก หุงอาหาร เพาะปลูก เลี้ยงสัตว์ ดำเนินธุรกิจภายในครอบครัว ขณะที่ผัวและลูกชายของพวกเธอออกไปรบ ผู้หญิงที่ทำหน้าที่ภายในค่ายทหารก็ทำความสะอาด ซ่อมแซมชุดทหาร ทำความสะอาดค่าย เสมียน นางพยาบาลรักษาบาดแผลและอาการป่วยไข้ของทหาร และลำเลียงอาหารและน้ำไปให้ทหารที่ออกรบในสมรภูมิ⁶⁸ เธอไม่ได้ให้ความสนใจในกระบวนการเคลื่อนไหวปฏิวัติสังคมอย่างสันติวิธี Women's Strike for Equality ซึ่งเป็นการเดินขบวนของผู้หญิงประมาณ 20,000 คน (บางสถิติอ้างว่า มียอดผู้เข้าร่วมชุมนุมเดินขบวนถึง 40,000 คน) ที่นิวยอร์ก เมื่อ 1970 เพื่อให้ได้รับโอกาสในการทำงานนอกบ้านและการศึกษาอย่างเท่าเทียม การได้รับค่าจ้างแรงงานที่เท่ากับผู้ชาย ไปจนถึงการทำแท้งอย่างปลอดภัย

---

⁶⁸ Wendy Martin, "Women in the American Revolution," *Early American Literature* 11 (1976/1977): 322-335.; Christine Bolt, (1993), *The Women's Movements in the United States and Britain from the 1790s to the 1920s* (New York: Harvester Wheatsheaf).; Genevieve Mouillaud-Fraisse, Michelle Perrot, Georges Duby, Michelle Perrot, *A History of Women in the West. IV, Emerging Feminism from Revolution to World War* (Cambridge, Mass.: Belknap Press of Harvard University Press, 1993)

และถูกกฎหมาย⁶⁹

5. Hannah Arendt ไม่ใช่สตรีนิยมแต่นิยมค่ายเสรี

ทฤษฎีสันติวิธีและความรุนแรงของ Hannah Arendt ที่มุ่งนำเสนอความหมายและที่มาของอำนาจ กลับเป็นอำนาจไม่ได้สอดคล้องไปกับการตีความของกลุ่มสตรีนิยมในช่วงเวลาเดียวกับที่เธอนำเสนอทฤษฎีแม้เธอจะเชื่อและพยายามให้เชื่อว่าผู้หญิงกับผู้ชายต่างมีบทบาทที่แบ่งกันอย่างชัดเจนมีมิติที่หลากหลายและเกี่ยวพันกันโดยไม่ได้เป็นคู่ปฏิปักษ์หากแต่ยังคงจงจำให้ผู้หญิงอยู่แต่ในพื้นที่ส่วนตัวและ “ความเป็นแม่” ที่เธอเชื่อว่าเหมาะสมและคู่กับผู้หญิงโดยธรรมชาติสากล ในขณะที่กลุ่มเคลื่อนไหวสตรีนิยมในขณะนั้นตั้งคำถามท้าทายโครงสร้างสังคม เธอกลับนำเสนอว่าโครงสร้างสังคมการเมือง ณ ขณะนั้นชอบธรรมและเหมาะสมดีแล้วต่อมนุษยชาติ

ในบริบทสังคมนการเมืองในขณะนั้น ดูเหมือนว่าทฤษฎีของ Hannah Arendt สอดคล้องกับการเมืองระหว่างประเทศมากกว่าในช่วงเวลาสงครามเย็น ที่เพียรหาชุดอธิบายเพื่อต่อต้านกลุ่มฝ่ายซ้าย และฝึกฝาค่ายเสรีด้วยการโจมตีทฤษฎีแนวคิดสำคัญของกลุ่มฝ่ายซ้ายและมุ่งให้คุณค่าประวัติศาสตร์การเมืองสหรัฐอเมริกาผ่านการนิยามความรุนแรงและสันติวิธี อย่างไรก็ตามการนิยามและข้อเสนอของเธอเป็นเพียงการต่อต้านความรุนแรงทางตรงเท่านั้น จึงไม่ได้มุ่งเน้นความรุนแรงเชิงโครงสร้างและทางวัฒนธรรม อันเป็นประเด็นที่สตรีนิยมสำนักต่างๆ

⁶⁹ Rory Dicker, c2008, 57-59.

ในช่วงเวลานั้นเคลื่อนไหวเชิงโครงสร้างตั้งผู้หญิงออกจากระบบความสัมพันธ์เชิงอำนาจระหว่างเพศชายหญิง อย่างที่เธอไม่ได้ให้ความสนใจกับสตรีนิยมแต่แรกแล้ว

ดังนั้นแม้ว่า Arendt จะสนับสนุนค่ายเสรีนิยมแต่ไม่ได้หมายความว่าเธอจะสนับสนุนความเคลื่อนไหวภายใต้ร่มเสรีนิยมเห็นได้ชัดว่าแนวคิดของเธอไม่ได้สอดคล้องกับกรอบแนวคิดสตรีนิยม แม้แต่สำนักสตรีนิยมที่เกิดขึ้นและเคลื่อนไหวไปพร้อมกับช่วงเวลาที่เธอมีชีวิตและผลิตผลงานเสนอแนวความคิดอย่างต่อเนื่องความพยายามนำ Arendt ไปบรรจุในสำนักสตรีนิยมในช่วงเวลานั้น หลังจากที่เธอตายโดยนักวิชาการสันตวิธีและนักสตรีนิยมบางกลุ่มจึงเป็นสิ่งที่ไม่สามารถทำได้

บรรณานุกรม

ผลงานของ Hannah Arendt ที่คัดเลือกมา

The Origins of Totalitarianism. New York: Harcourt, Brace, 1951.

The Human Condition. Chicago: University of Chicago Press, 1958.

On Revolution. New York: Viking, 1963.

Between Past and Future: Six Exercises in Political Thought.
New York: Viking, 1968

On Violence. New York: Harcourt, 1970.

หนังสือภาษาไทยและภาษาอังกฤษ

ชัยวัฒน์ สถาอานันท์. *ทำทลายทางเลือก: ความรุนแรงและการไม่ใช้ความรุนแรง*. กรุงเทพฯ: ของเรา, 2557.

วารุณี ภูริสินสิทธิ. *สตรีนิยม: ขบวนการและแนวคิดทางสังคมแห่งศตวรรษที่ 20*. กรุงเทพฯ: โครงการจัดพิมพ์คบไฟ, 2545.

Bessieres, Yves, and Niedzwiecki, Patricia. *Women in the French Revolution (1789) Bibliography*. Brussels: Institute for the Development of the European Cultural Area, 1991.

Bolt, Christine. *The Women's Movements in the United States and Britain from the 1790s to the 1920s*. New York: Harvester Wheatsheaf, 1993.

Dicker, Rory. *A history of U.S. feminisms*. Berkeley, Calif.: Seal Press, c2008.

- Dietz, Mary G. "Feminist receptions of Hannah Arendt." In *Feminist interpretations of Hannah Arendt*, edited by Bonnie Honig. University Park: Pennsylvania State University Press, 1995.
- Freedman, Jane. *Feminism*. Buckingham: Open University Press, 2001.
- Gamble, Sarah, ed. *The Icon Critical Dictionary of Feminism and Postfeminism*. Trumpington: Icon, 1999.
- Graham, Ruth. "Loaves and Liberty: Women in the French Revolution." in Bridenthal, Renate, and Koonz, Claudia. *Becoming Visible: Women in European History*. Boston: Houghton Mifflin, 1977.
- Gitlin, Todd. "The Left's Lost Universalism." In *Politics at the Turn of the Century*. edited by Arthur M. Melzer, Jerry Weinberger and M. Richard Zinman. 3–26. New York: Rowman & Littlefield, 2001.
- Hertz, Deborah. 1984. "Hannah Arendt's RahelVarnhagen." In *German women in the nineteenth century: A social history*. edited by J. C. Fout. New York: Holmes and Meier.
- Hobsbawm, Eric. *The Age of Revolution 1789-1848*. New York: Vintage, 1996.
- Honig, Bonnie, ed. *Feminist interpretations of Hannah Arendt*. University Park, Pa.: Pennsylvania State University Press, 1995.

- Humm, Maggie. *The Dictionary of Feminist Theory*. Hertfordshire: Prentice Hall. Harvester Wheatsheaf, 1995.
- Kourany, Janet A., Sterba, James P. and Tong, Rosemarie. *Feminist Philosophies: Problems, Theories, and Applications*. Englewood Cliffs, N.J.: Prentice Hall, c1992.
- Mouillaud-Fraisse, Genevieve, Perrot, Michelle., Duby, Georges., Perrot, Michelle. *A History of Women in the West. IV, Emerging Feminism from Revolution to World War*. Cambridge, Mass.: Belknap Press of Harvard University Press, 1993.
- Pitkin, Hanna F. "Conformism, Housekeeping, and the Attack of the Blob: The origin of Hannah Arendt's Concept of the Social." In *Feminist Interpretations of Hannah Arendt*. edited by Bonnie Honig. University Park: Pennsylvania State University Press, 1995.
- Sen, Amartya. *Identity and Violence: The Illusion of Destiny*. New York: W.W. Norton, c2006.
- Tong, Rosemarie. *Feminist Thought: a Comprehensive Introduction*. London: Routledge, 1992.
- Tuana, Nancy, and Tong, Rosemarie, eds. *Feminism and Philosophy: Essential Readings in Theory, Reinterpretation, and Application*. Boulder, Colo.: Westview Press, 1995.

วารสาร

- Abray, Jane. "Feminism in the French Revolution." *The American Historical Review* 80, no. 1 (February, 1975): 43-62.
- Benhabib, Seyla. "Feminist Theory and Hannah Arendt's Concept of Public Space." *History of the Human Sciences* 6, no.2 (1993): 97-114.
- Breen, Keith. "Violence and Power A Critique of Hannah Arendt on the 'Political'." *Philosophy Social Criticism* 33, no 3 (2007): 343-372.
- Cutting-Gray, Joanne. "Hannah Arendt, Feminism, and the Politics of Slterity: "What will we lose if we win?." *Hypatia* 8, no.1 (1993): 35.
- Finlay, Christopher J.. "Hannah Arendt's Critique of Violence." *Thesis Eleven*, No. 97 (May 2009): 26-45.
- Hall, Stuart. "Life and Times of the First New Left." *New Left Review* 61 (January-February 2010).
- Martin, Wendy. "Women in the American Revolution." *Early American Literature*, 11 (1976/1977): 322-335.
- Maslin, Kimberly. "The Gender-Neutral Feminism of Hannah Arendt." *Hypatia* 28, no. 3 (Summer 2013): 585-601.
- Moyn, Samuel. "Hannah Arendt on the Secular." *New German Critique*, Political Theology, No. 105 (Fall, 2008): 71-96.
- Racz, Elizabeth. "The Women's Rights Movement in the French Revolution." *Science & Society* 16, no.2 (Spring, 1952): 151-174.

- Rose, R. B.. "Feminism, Women and the French Revolution." *Historical Reflections / Réflexions Historiques* 21, no.1 (Winter, 1995): 187-205.
- Shepherd, John. "Eric Hobsbawm, 1917-2012." *Labour History*, no. 104 (May 2013): 221-224.
- Suchting, W. A.. "Marx and Hannah Arendt's The Human Condition." *Ethics* 73, no. 1 (Oct., 1962): 47-55.
- Veltman, Andrea. "Simone de Beauvoir and Hannah Arendt on Labor." *Hypatia* 25, no. 1 (Winter, 2010): 55-78.
- Villa, Dana. "Hannah Arendt, 1906-1975." *The Review of Politics, Political Philosophy in the Twentieth Century* 71, no. 1 (Winter 2009): 20-36.

เว็บไซต์

- Arendt, Hannah "Zur Person" Full Interview. Published on Apr 8, 2013, <https://www.youtube.com/watch?v=dsolmQfVsO4>.
- Kohn, Jerome. *The World of Hannah Arendt. Three Essays: The Role of Experience in Hannah Arendt's Political Thought*. The Library of Congress, <http://memory.loc.gov/ammem/arendthtml/special.html>.